

”C niin kuin Cecilia”

Nuotinlukutaidon oppimisen prosessista

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Musiikki- ja draamainstituutti
Musiikin koulutusohjelma
Instrumenttiopetus
Opinnäytetyö
Syksy 2016
Hanna Partanen

Lahden ammattikorkeakoulu
Musiikin koulutusohjelma

PARTANEN, HANNA HENRIKKA: "C niin kuin Cecilia", Nuotinlukutaidon oppimisen prosessista
Musiikkipedagogin suuntautumisvaihtoehdon opinnäytetyö, 43 sivua, 2 liitesivua

Syksy 2016

TIIVISTELMÄ

Tässä opinnäytetyössä käsittelen nuotinlukutaidon oppimisen prosessia pianonsoiton kannalta. Työn lähtökohtana oli selvittää, miten nuotinlukua voi opettaa ala- tai yläasteikäiselle oppilaalle, joka ei osaa vielä lukea nuotteja ja nuottien oppimisessa on vaikeuksia. Muita tutkimuskysymyksiä olivat: Noudattaako nuotinlukutaidon oppimisen prosessi Fitts'in taitojen oppimisen mallia. Millainen tämä prosessi on? Miten nuotinlukutaito saavutetaan ja kauanko prosessi keskimäärin kestää?

Tiedonkeruumenetelmänä käytettiin haastatteluita. Haastattelin neljää pianonsoitonopettajaa.

Tekemieni haastattelujen perusteella pystyy täsmentämään nuotinlukutaidon oppimisen prosessia. Myös nuotinluvun opetusta havainnollistavia keinoja tuli runsaasti esiin. Havainnollistaminen osoittautui todella tärkeäksi osaksi nuotinluvun opetusta.

Haastateltujen opettajien vastausten perusteella alkeistason nuotinlukutaidon oppimiseen menee oppilailla aikaa keskimäärin muutamasta viikosta kolmeen vuoteen.

Nuottien automaattisen lukemisen merkkejä oppilailla olivat seuraavat: ajankäytön väheneminen, prima vistan parempi sujuminen, sormien itsenäisempi liikkuminen koskettimistolla, nuottien lukeminen kauempaa, isompien kokonaisuuksien hahmottaminen kerralla, oppilas ei tarvitse mitään apukeinoja ja kotona oppiminen tehostuu.

Haastattelut antoivat viitteitä siitä, että nuotinlukutaidon oppimisen prosessia voi jäsentää Fitts'in taitojen oppimisen mallin avulla. Toivottavasti työni auttaa muita pianonsoitonopettajia nuotinluvun opetuksessa.

Asiasanat: nuotinluku, nuotinlukutaito, prima vista, taidon oppimisen prosessi, pianonsoitto

Lahti University of Applied Sciences
Faculty of Music

PARTANEN, HANNA: "C like Cecilia", About the Process of Learning
Music Reading Skill

Bachelor's Thesis in Instrument Teaching 43 pages, 2 pages of
appendices

Autumn 2016

ABSTRACT

This thesis deals with the learning process of learning the skill of reading musical notation as it pertains to piano playing. The focus is on 6-15 year-olds who are not yet able to read notes and are having difficulties. Other questions dealt with are: Does the process of learning to read notation follow Fitts' skill learning model? What is this process like? How is this skill achievable and what is the approximate amount of time expectable in acquiring this skill?

The data was gathered through interviews with four piano teachers.

On the basis of these interviews, some light is shed on the question of acquisition of the skill of reading notation. Means of demonstrating music reading skill were also discovered. Demonstration proved to be a very important part of the teaching of music reading.

According to the teacher interviews, the process of achieving a basic music reading skill level can take anywhere between a few weeks and three years.

The signs that a pupil has acquired an automatic reading ability were: decrease in time consumption, better prima vista, independent movement of the fingers on the keyboard, music reading from longer distance, understanding longer sections at one time, more efficient learning at home.

Interview results indicated that it is possible to structure the process of learning to read musical notation with the help of Fitts' model of skill learning. It is hoped that this work can help other piano teachers in the teaching of music reading.

Key words: music reading, music reading skill, prima vista, skill learning process, piano

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	NUOTINLUKUTAIDON OPETTAMISESTA	2
	2.1 Käsitteistä	2
	2.2 Miten minulle on opetettu nuotinlukutaitoa?	4
	2.3 Musiikilliset ilmiöt ennen symboleita	7
3	NUOTINLUKUTAIDON OPPIMISEN PROSESSISTA	9
	3.1 Taitojen oppimisen vaiheista Fitts'in mukaan	9
	3.2 Lukihäiriö	10
4	OPETTAJIEN HAASTATTELUT	12
	4.1 Taustakysymykset	12
	4.2 Asioiden havainnollistaminen nuotinluvussa	14
	4.2.1 Rytmii	14
	4.2.2 Nuottien nimet	17
	4.2.3 Nuottien aktiivinen tunnistaminen	19
	4.2.4 Nuottien paikka viivastolla	20
	4.2.5 Nuottien soittaminen oikeasta kohdasta pianolla	23
	4.2.6 Sävelkorkeudet	23
	4.2.7 Oktaavialat	24
	4.2.8 Perussyke	25
	4.3 Nuotinluvun opetukseen käytetty aika	26
	4.4 Soittotunnilla tehtävät nuotinlukuharjoitukset	27
	4.5 Nuotinluvun opettamisen välineet	29
	4.6 IPadin käyttäminen nuotinluvun opetuksessa	30
	4.7 Nuottien automaattisen lukemisen merkkejä oppilaalla	30
	4.8 Sujuvan alkeistason saavuttamiseen menevä aika ja musiikkileikkikoulun vaikutus	31
	4.9 Nuotinluvussa havaittuja ongelmia oppilailla	33
	4.9.1 Ongelmien ilmeneminen eri vaiheissa	35
	4.9.2 Ongelmien ratkaiseminen	35
5	POHDINTA	37
	LÄHTEET	42
	LIITTEET	44

1 JOHDANTO

Päätin tehdä opinnäytetyöni nuotinlukutaidon oppimisen prosessista, sillä kiinnostukseni aiheeseen heräsi eräällä pianon ainedidaktiikan tunnilla. Siellä nousi opiskelijoiden keskuudessa kysymys siitä, miten nuotinlukua voi opettaa pianotunneilla ala- tai yläasteikäiselle oppilaalle, joka ei osaa vielä lainkaan lukea nuotteja ja nuottien oppimisessa on vaikeuksia. Tämä on yksi tutkimuskysymykseni ja toivon löytäväni siihen konkreettisia vastauksia tässä työssä.

Ainedidaktiikassa pohdimme myös sitä, että joskus lukihäiriö saattaa aiheuttaa tällaisia oppimisvaikeuksia. Mietimme yhdessä, miten lukihäiriöistä oppilasta voi auttaa nuotinlukutaidon oppimisessa. Tässä työssä käsittelen hiukan myös lukihäiriötä, koska se saattaa vaikuttaa myös nuotinlukutaidon oppimisen prosessiin.

Yliopettaja kertoi, että hän itse muistaa ikään kuin ”valaistuneensa” pianon ääressä, kun hän oppi lukemaan nuotteja. Tämä ei kuitenkaan kuvannut sitä prosessia, mitä nuotinluvun oppimisessa tapahtuu. Niinpä asia jäi vaivaamaan mieltäni.

Nuotinlukutaidon oppimisen prosessi alkoi siis kiinnostaa minua. Toinen tutkimuskysymykseni on: Noudattaako nuotinlukutaidon oppimisen prosessi Fitts'in taitojen oppimisen mallia? Muita kiinnostavia kysymyksiä ovat: Millainen tämä prosessi on ja kauan se keskimäärin kestää oppilaille? Miten nuotinlukutaito saavutetaan?

2 NUOTINLUKUTAIDON OPETTAMISESTA

Savolainen (2011) on kirjoittanut lopputyön lapsenmielisestä alkeispiano-opetuksesta. Hänen haastattelemansa pianopedagogit olivat sitä mieltä, että nuotinlukutaidon opettelu kannattaa aloittaa soittoharrastuksen alussa. Nuotinluku helpottaa haastateltavien mielestä etenemistä soitossa. (Savolainen 2011, 30-31.)

2.1 Käsitteistä

Nuotinluku määritellään tässä työssä Marilan (2009, 23) mukaan. Sujuva alkeistason nuotinlukutaidon määritelmä hänen mukaansa on:

”--virheettömästi ja sykkeessä soitettu 4/4-tahti, jossa käytössä on ainakin kolme eri sävelkorkeutta neljäsosanuotein --”.

Mielestäni myös Marilan (2009, 8) määritelmä sujuvasta nuotinluvusta on hyvä:

Kun nuottikuva ja käsien liikeradat sujuvat automaattisesti, on saavutettu sujuva nuotinlukutaito. Tällöin soitto näyttää, tuntuu ja kuulostaa vaivattomalta. Soittaja suhtautuu vieraaseen nuottiin kuin tekstinlukija mihin tahansa tuntemattomaan tekstiin. Soittajan suoritus on näin verrattavissa sujuvaan sisälukuun.

Vainio (2014) toteaa nuotinluvusta omassa opinnäytetyössään:

Tässä tutkimuksessa nuotinlukutaidolla tarkoitetaan sitä prosessia, miten aloitteleva pianisti oppii hahmottamaan nuotteja ja lukemaan nuottitekstiä. Ajattelen, että nuottien oppiminen johtaa aluksi nuoteista soittamiseen ja kun taidot karttuvat, voidaan puhua jo prima vista-soitosta.

Tämä määritelmä ehkä osoittaa sen, kuinka häilyvä raja nuotinlukutaidolla ja prima vistalla on. Ne liittyvät toisiinsa. Itseäni kiinnostaa tässä työssä ennen kaikkea nuotinlukutaidon saavuttamisen prosessi.

Prima vista on italiaa ja tarkoittaa nuottien lukemista ensi näkemältä toisin sanoen suoraan lehdeltä (Brodin 1985, 265). Se tarkoittaa siis sävellyksen soittamista tai laulamista nuoteista ilman ennakkoon tehtyä harjoittelua

(Zeranska-Gebert & Lampinen 2002, 245). Mielestäni prima vista -koe musiikkiopistoissa eroaa pelkästä nuotinluvusta siten, että siinä oletetaan olevan nyansseja mukana ja soittajalta odotetaan jo melko sujuvaa soittoa. Prima vista vaatii siis jo jonkinlaista teknistä taitavuutta. Mutta toisaalta prima vista myös kertoo nuotinluvun tasosta, koska siitä ei voi selvittää ilman nuotinlukutaitoa.

Vuori (1991, 3) on tutkinut prima vistaa ja hän toteaa siitä seuraavaa: ”Nuotinlukuprosessin kulusta voidaan saada tietoa tarkastelemalla eri vaiheessa olevien prima vista-soittajien toimintatapoja prima vista-soittotilanteessa.”

Hän on todennut myös, että noin kymmenvuotiaiden pianonsoittajien suorituksissa voidaan erottaa seuraavia prima vista-soittotaidon tasoja:

1. *TASO: Nuotteja lukemaan opetteleva lapsi lukee aluksi pelkkiä säveltasoja, joten rytmi muodostuu joko tasaiseksi tai muokkautuu sen mukaan, miten nopeasti soittaja löytää seuraavan oikean nuotin. Soitossa on paljon toistoja ja katkoja.*
2. *TASO: Soittaja lukee säveltasoja, mutta oivaltaa, että sävelten välillä pitäisi vallita jonkinlainen rytmisen suhde. Hän soittaa joko aivan omilla rytmeillään tai nuottikuvan rytmejä muistuttavilla rytmeillä. Soitossa on toistoja ja katkoja.*
3. *TASO: Soittaja lukee isompia kokonaisuuksia, jotka ovat rytmisesti ja melodisesti relevantteja, mutta eivät riittävästi vastaa nuottikuvaa. Soittaminen etenee suhteellisen hyvin.*
4. *TASO: Soittaja lukee tarkasti säveltasoja ja rytmejä. Hänellä on sisäinen pulssi, jonka varassa hän etenee. Hän pyrkii toteuttamaan fraaseja, nyansseja jne. (Vuori 1991, 3.)*

Tärkeä termi taidon oppimisessa on myös transfer eli oppimisen siirtovaikutus. Se tarkoittaa sitä, että kun oppija on oppinut jonkin taidon, hän osaa sen myös käytännössä (Salakari 2007, 16). Eli nuotinlukutaidon oppimisen tapauksessa oppija osaa lukea nuotteja erilaisissa käytännön tilanteissa.

2.2 Miten minulle on opetettu nuotinlukutaitoa?

Mielestäni yksi lähtökohta omalle opettamiselle on se, että tulee tietoiseksi siitä, miten on itse oppinut jonkin asian, kuten tässä tapauksessa nuotinlukutaidon. Siksi aion tässä luvussa perehtyä siihen.

Aloitin musiikkiharrastuksen kolmevuotiaana musiikkileikkikoulussa, joka kuului Itä-Helsingin musiikkiopistoon. Siellä on käytetty Kodály-pedagogiikkaa. Opin solmisaatiot käsimerkkeineen, sillä lauluja laulettiin niiden avulla. Näin solmisaatiot tulivat luontevaksi osaksi musisointia ja niiden oppiminen oli helppoa.

Kuusivuotiaana aloitin pianonsoiton samaisessa Itä-Helsingin musiikkiopistossa. Siellä käytettiin Pianoaapista (Johansson & Syrjälä, 1983). Siinä on mielestäni kiinnitetty erityistä huomiota nuotinluvun opetukseen. Viivasto tulee tutuksi muutama viiva kerrallaan. Ensimmäisessä tehtävässä (s.9) käytössä on kaksi viivaa ja niille on merkitty sävelet e ja g. Lapsen tehtävänä on nimetä sävelet viivastolla. Harjoitus on koko sivun pituinen ja lapsi oppii siis erottamaan nuo kaksi nuottia toisistaan. Lisäksi viivastolle on merkitty, että sävel g soitetään oikealla ja sävel e vasemmalla kädellä. Näin ollen nuottien tunnistamisen ja kirjoittamisen jälkeen lapsi voi soittaa sävelet pianosta. Myös nuottien nimet on kirjoitettu koskettimiston viereen jo ensimmäisillä sivuilla. (Johansson & Syrjälä, 1983, 9.)

Kirjassa olevat rytmit ovat aluksi yksinkertaisia: titejä ja taneja. Minulle on ilmeisesti opetettu neljäsosanuotti nimellä taa. Harjoitussivulla pyydetään piirtämään mallin mukaan taneja, titejä ja G-nuottiavaimia. (Johansson & Syrjälä, 1983.)

Sivulla 11 on aivan pieniä kappaleita, nimeltä *Leppäkerttu*, *Hei lapset* ja *Kukkuu käkönen*. Opettajani on kirjoittanut niiden yläpuolelle: taputa ja soita. Laulujen alla on myös sanat. Samoja lauluja on laulettu luultavasti myös musiikkileikkikoulussa. Laulujen alla on myös ohje, jossa lukee: ”Luettele aina nuottien nimet ennen kuin aloitat uuden laulun”.

Tällä tavalla lapsi oppii soittamaan jo pieniä kahden sävelen kappaleita nuotista. Viivaston viivoja on edelleen käytössä vain kaksi. (Johansson & Syrjälä, 1983.)

Sivulla 12 esitellään viivaston kaksi väliä. Viivoja on nyt käytössä kolme. A-sävel otetaan käyttöön. Nyt oppilaan pitää tunnistaa kolmen nuotin nimet tehtävästä. Käytössä ovat g, e ja uutena a. Myös kappaleissa alkaa esiintyä kolme säveltä. Tällaisia kappaleita ovat: *Leivon, leivon leipäsiä, Aa, aa pullalasta ja Kehtolaulu*. (Johansson & Syrjälä, 1983.)

Sivulla 14 esitellään ensimmäinen ylennys koskettimien kuvan kera. Sivulla on myös soittotehtäviä. Sivulla 15 esitellään tahti, tahtiviiva ja tahtilaji. Sivulla opetetaan laskemaan yksinkertaisia rytmejä. Seuraavassa tehtävässä täytyy vetää tahtiviivoja ja kolmannessa tehtävässä pitää täyttää tahteja. Tässä vaiheessa tahtilajia merkitään pelkällä numerolla: 2, 3, ja 4. Sivulla 17 esitellään neljäsosatauko ja se vertautuu neljäsosanuottiin. Nyt pienten kappaleiden eteen on ilmestynyt jo yksinkertaistettu tahtilajin merkki 2, 3 tai 4. (Johansson & Syrjälä, 1983.)

Sivulla 20 tulee ensimmäinen alennus, b. Laulut ja kappaleet ovat nyt seuraavan nimisiä ja kaikille tuttuja: *Sadun saunamatka (Satu meni saunaan), Jänis istui maassa, Piiri pieni pyörii* ja niin edelleen. Sadun saunamatka-kappaleen yhteydessä käyttöön otetaan viisi viivaa. Tästä eteenpäin koko viivasto on käytössä. (Johansson & Syrjälä, 1983, 20.)

Sivulla 24 tulee sitten F-avain. Nyt G-avaimelta esitellään loputkin sävelet: viivastolla lukee: d, e, f, g, a, h ja c. Ensin soitetaan *Pieni kissanpoikanen* oktaavia alemmaa. Myös sormitukset on merkitty nuottiin, jotta soittaminen on helpompaa. Myös säestys astuu tässä vaiheessa kuvaan. Ensin säestetään *Satu meni saunaan* kvintillä vasemmassa kädessä. Sävelet ovat c ja g. Tästä eteenpäin kaikki kappaleet ovat kaksikäisiä ja ne on kirjoitettu kahdelle viivastolle. (Johansson & Syrjälä, 1983, 24-25.)

Myös kaari tulee tässä ensimmäistä kertaa säveliä sitovana merkinä. Ehkä huomattavaa on, että musiikin symboleja tuodaan aina yksi

kerrallaan lisää. Lapsi oppii siis yhden nuottisymbolin kerrallaan ja aina käytännön yhteydessä. Musiikilliset ilmiöt olivat omalla kohdallani tulleet tutuiksi jo musiikkileikkikoulussa. (Johansson & Syrjälä, 1983.)

Nuotit ja tauot selitetään sivulla 27. Nyt esitellään kahdeksasosatauko ja puolitauko. Tahtilajeista aletaan käyttää oikeaoppista merkintää. Seuraavaksi pitää tehdä tahtien täyttämistehtävä, jossa on ensin tahtilaji ja sitten tyhjiä tahteja, jotka tulee täyttää eri nuottiarvoilla. Tässä vaiheessa esitellään jo kokonuotti, puolinuotti, neljäsosanuotti ja pisteellinen puolinuotti. (Johansson & Syrjälä, 1983, 27.)

Seuraavana uutena elementtinä tulevat asteikot ja sävellajit, sekä kolmisoinnut. Ensin esitellään C-duuri. Myös *legato*, *forte*, *piano* ja *staccato* tulevat käsittelyyn. Sitten tulee *diminuendo*, *mezzoforte* ja säkeen käsite. (Johansson & Syrjälä, 1983.)

Myös neljä oktaavialaa esitellään. Tosin suuri oktaaviala aloitetaan f:stä (eli sitä ei esitellä kokonaan). Sivulla 36 tulee esiin rinnakkaissävellajin käsite (a-molli). Myös luonnollinen molli ja harmoninen molli käydään läpi. Kappaleet vaikeutuvat pikkuhiljaa. Kirjassa käydään asteikot läpi kahteen ylennykseen ja alennukseen asti. (Johansson & Syrjälä, 1983, 35.)

Mielestäni tämä kirja on todella selkeä nuotinluvun oppimisen kannalta ja siksi minusta on hiukan harmi, että sitä ei taida enää olla saatavilla.

Tämän lisäksi pianonsoiton opettajani teki minulle nuottivihkoon kahdenlaisia tehtäviä: toisissa piti tunnistaa viivastolle piirretty nuotti ja kirjoittaa sen nimi alle. Tunnilla sitten opettaja tarkisti tehtävät ja sävelet soitettiin pianosta. Tehtäviä oli myös toisinpäin, eli opettaja kirjoitti nuotin nimen ja minun tehtäväni oli piirtää kyseinen nuotti viivastolle. Harjoituksia tehtiin sekä G-avaimella että F-avaimella. Mielestäni nämä kaksi harjoitusta ovat erittäin hyviä ja aion käyttää niitä myös omassa opetustyössäni selkeyden takia. Siitä näkee heti, kuinka hyvin oppilaan nuottien tunnistaminen ja soittaminen koskettimistolta sujuu. Kun kaikki

alkaa mennä oikein, tietää, että nuottien aktiivinen tunnistaminen alkaa sujua ja nuotit löytyvät myös koskettimistolta.

2.3 Musiikilliset ilmiöt ennen symboleita

Jokainen pianonsoitonopettaja opettaa nuotinlukutaitoa omalla tavallaan. Ei ole yhtä oikeaa tapaa opettaa nuotinlukutaitoa, mutta asiaa on jonkin verran tutkittu. Olennaista on se, osaako lapsi muuttaa musiikkisymbolin ääneksi ja ymmärtääkö hän, mitä se tarkoittaa (O'Brien 1974).

O'Brien (1974) on kiinnostunut Brunerin (1966) ajatuksista ja soveltaa niitä nuotinlukuun. Lapsen tulisi kokea erilaisia ääniä ja opetella luokittelemaan niitä erilaisiksi musiikin peruskäsitteiksi. Näitä ovat melodia, rytmi, äänen väri ja dynamiikka. Kun lapsi on saanut riittävän paljon musiikillisia kokemuksia ja hän on oppinut tällaiset peruskäsitteet, nimikkeestä tai musiikkisymbolista tulee tarkoituksenmukainen. Musiikkisymboli toimii välineenä informaation palauttamiseen tai uuden oppimiseen. (O'Brien 1974, 38.)

Tämä mahdollistaa O'Brienin (1974) mukaan sen, että nuotinluvun opettelu voi aloittaa yhtä hyvin tarhaikäisten lasten, kolmasluokkalaisten kuin aikuistenkin kanssa.

Erona lukemaan opettelevan lapsen ja nuotinlukua opettelevan lapsen välillä on se, että lukemaan opetteleva lapsi on puhunut äidinkieltään yli viisi vuotta, ennen kuin hän joutuu tekemisiin symbolien kanssa. O'Brien korostaa, että lukemaan opettelevalla lapsella on ollut runsaasti aikaa tehdä kokeiluja sanojen kanssa. O'Brien väittää, että kuusivuotiaalla lapsella ei todennäköisesti ole vastaavia kokemuksia musiikin kanssa. Poikkeuksena tästä hän näkee tilanteen, jossa lapsen vanhemmat ovat hyvin musikaalisia. (O'Brien 1974, 39.)

O'Brienin (1974) mielestä nuottien opettamista tulisi lähestyä oppilaan oman kokemuksen kautta. Hänen mielestään myös nuottikirjoituksen perusteet ovat tärkeämpiä opettaa kuin symbolit. (O'Brien 1974, 39.)

On olemassa kahdenlaisia symboleita: suoria ja epäsuoria. Suorissa symboleissa symboli vastaa ääntä. Epäsuorissa taas symboli ei vastaa ääntä. Vaikein epäsuora systeemi musiikissa on rytminotaatio. (O'Brien 1974, 39-40.)

O'Brien korostaa, että olisi pedagogisesti viisasta esitellä suorat symbolit ennen epäsuoria. O'Brien suosittelee käyttämään jotakin välinettä epäsuorien symboleiden yhteydessä. Soitto- ja laulutaitoja voidaan O'Brienin mukaan kehittää samanaikaisesti nuotinluvun opetuksen kanssa. (O'Brien 1974, 40 -41.)

USA:ssa on ollut jo 1800-luvulta lähtien käytössä laajentuvan nuottiviivastokirjoituksen konsepti. Siinä opetellaan reagoimaan nuotteihin yhdellä viivalla kerrallaan. Yhden viivan oppimisen jälkeen lukeminen laajenee yhden viivan ylä- ja alapuolelle. Sitten voidaan lisätä nuotteja, kunnes koko viivasto on käytössä. O'Brienin mukaan myös laulaminen auttaa nuotinluvun oppimisessa. (O'Brien 1974, 41.) Tämä muistuttaa hyvin paljon edellä esittelemääni Kodály-pedagogiikkaa.

O'Brienin mukaan nuotinluku koostuu elementeistä, jotka ovat: melodia, soinnut, rytmi sekä dynamiikka. Hänen mukaansa sointumerkit ovat suoria symboleja. (O'Brien 1974, 41.)

3 NUOTINLUKUTAIDON OPPIMISEN PROSESSISTA

Salakari on kirjoittanut kirjassaan *Taitojen opetus* (2007) siitä miten taitoja opitaan ja opetetaan keskittyen kasvatustieteelliseen näkökulmaan ammattitaidon opettamisessa (Salakari 2007). Tätä tietoa voi soveltaa myös pianonsoiton opetukseen sekä nuotinlukutaidon opettamiseen.

3.1 Taitojen oppimisen vaiheista Fitts'in mukaan

Salakari (2007) kirjoittaa, että taitojen oppiminen voidaan jakaa joko kolmeen tai viiteen vaiheeseen. Salakarin mukaan Fitts (1965/1990, 284-287) jakaa taitojen oppimisen prosessin kolmeen vaiheeseen, jotka ovat kognitiivinen vaihe, kiinnittämisvaihe ja automaatiovaihe (Salakari 2007, 25). Vaiheet menevät Salakarin mukaan osittain päällekkäin ja eteneminen vaiheesta toiseen on liukuvaa.

Kognitiivisessa vaiheessa opitaan Salakarin (2007) mukaan työn periaatteet ja se kestää muutamasta tunnista muutamiin päiviin. Nuotinluvun tapauksessa tässä vaiheessa oppilaalle tulee paljon uutta tietoa nuotinluvusta. Tämä voi olla joillekin oppilaille hämmentävää. Nuotinluvun tapauksessa en usko, että muutamat päivät riittävät kaiken uuden tiedon sisäistämiseen ja prosessointiin, vaan tässä vaiheessa menee luultavasti kauemmin.

Salakarin (2007) mukaan tätä vaihetta seuraa kiinnittämisvaihe. Kiinnittämisvaiheessa harjoitellaan taitojen periaatteita. Tämä vaihe voi kestää viikkoja tai kuukausia. (Salakari 2007, 25) Salakari toteaa, että tässä vaiheessa oikeat käyttäytymismallit kiinnitetään jatkuvalla harjoituksella. Nuotinluvun tapauksessa, tässä vaiheessa harjoitellaan monia eri asioita. Nuotinluvun harjoitukset ovat siis tärkeitä.

Lopuksi seuraa automaatiovaihe, jossa oppija lisää virheettömien suoritusten suoritusnopeutta tehtävissä, joissa nopeuden tai tarkkuuden lisääminen on merkityksellistä (Salakari, 2007).

3.2 Lukihäiriö

Tämä asia tulee jatkuvasti vastaan nuotinlukua opettaessa. Lukihäiriö voi olla nuotinlukutaidon oppimista hidastava tekijä. Hasun (2010) mukaan pianonsoiton oppiminen ei ole kuitenkaan mahdotonta lukihäiriöiselle oppilaalle. Hänen mukaansa se edellyttää opettajalta tietämystä lukihäiriöstä ja halua auttaa oppilasta yksilönä (Hasu 2010, 4).

Lukiessani aiheesta, huomasin, että tätä kautta voi myös tarkastella lukemaan oppimisen prosessia neurologisesta näkökulmasta. Se taas auttaa hahmottamaan, kuinka monimutkaisesta asiasta nuotinlukutaidon oppimisen prosessissa on kyse.

Lyon (1995) on määritellyt dysleksian eli lukihäiriön seuraavasti:

Dysleksia on yksi useista erillisistä oppimisvaikeuksista. Se on spesifi kielellisperusteinen häiriö, jonka alkuperä on rakenteellinen. Vaikeudet kohdistuvat yksittäisten sanojen tunnistamiseen, ja heijastavat yleensä heikkoa fonologista prosessointitaitoa. Vaikeudet sanantunnistamisessa ovat usein odottamattomia suhteessa ikään sekä muihin kognitiivisiin taitoihin ja koulutaitoihin; ne eivät johdu yleisestä kehityksen häiriöstä tai sensorisista ongelmista. Dysleksia ilmenee vaihtelevina vaikeuksina kielen eri ilmenemismuodoissa, ja siihen kuuluu usein lukemisiongelmiä lisäksi huomiota herättäviä hankaluuksia kirjoitus- ja oikeinkirjoitustaidon saavuttamisessa. (Ahonen & Aro (Toim.) 2001, 275.)

Aro (2001) korostaa, että dysleksia ei ole synonyymi oppimisvaikeudelle, vaan oma erityisongelmansa eri oppimisvaikeuksien joukossa. Lukihäiriö on yleisin oppimisvaikeus. Se on mukana jopa 80 prosentissa kaikista oppimisvaikeuksista. Lukihäiriö ilmenee usein tarkkaavaisuuden, matematiikan tai kirjoittamisen ongelmien kanssa, mutta se on kognitiivisilta piirteiltään erillinen vaikeus. Dysleksia on selkeästi kielellinen vaikeus. Aron mukaan on näyttöä, että lukihäiriö olisi perinnöllinen ongelma, joka todennäköisesti liittyy hermoston poikkeavaan varhaiskehitykseen, ja sitä kautta vaikuttaa kielellisen tiedonkäsittelyn tehokkuuteen. (Ahonen & Aro 2001, 276.)

Aro (2001) kirjoittaa, että lukeminen ymmärretään monimutkaiseksi ja monivaiheiseksi kognitiiviseksi toiminnaksi, joka edellyttää useita erilaisia taitoja ja näiden yhdistämistä.

Ainedidaktiikan tunneilla on tullut esiin yksi keino, jolla lukihäiriöistä lasta voidaan auttaa nuotinluvussa. Nuottiviivaston pitäisi tällöin olla paljon suurempikokoinen kuin normaalisti. Tämä ilmeisesti auttaa lukihäiriöisen lapsen tai nuoren nuottien hahmottamista. Lukihäiriöistä voi auttaa nuotinluvussa myös pyyhkimällä ylimääräiset viivat pois nuottiviivastolta sekä värien käyttämisellä (Oglethorp 2002, Hasun 2010, 9 mukaan).

4 OPETTAJIEN HAASTATTELUT

Minulla oli monia tutkimuskysymyksiä. Koko työni lähti liikkeelle kysymyksestä, miten nuotinlukua voi opettaa ala- tai yläasteikäiselle oppilaalle, joka ei osaa vielä lukea nuotteja ja nuottien oppimisessa on vaikeuksia. Eniten minua kiinnosti, noudattaako nuotinlukutaidon oppimisen prosessi Fitts'in taitojen oppimisen mallia.

Tiedonkeruumenetelmänä käytin haastatteluja, kyseessä oli strukturoitu haastattelu (Paavilainen 2015, 37). Haastattelukysymykset, joita oli kuusitoista, löytyvät tämän työn liitteestä. Olen haastatellut neljää eri pianonsoitonopettajaa. Haastattelut nauhoitettiin. Sen jälkeen purin haastattelut litteroimalla tekstiksi. Kolme neljästä haastateltavasta sai haastattelukysymykset etukäteen. Haastattelut on tehty anonyymisti ja näin ollen käytän haastateltavista opettajista nimitystä Henkilö A, B, C ja D.

4.1 Taustakysymykset

Henkilö A on 27-vuotias mies, koulutukseltaan musiikkipedagogi AMK ja opettaa Savossa musiikkiopistossa sekä Päijät-Hämeessä ”Soitan koulussa”-hankkeessa. Hankkeessa tarjotaan peruskouluille soitinopetusta. Savolaisessa musiikkiopistossa vanhimmat oppilaat ovat lukioikäisiä. ”Soitan koulussa”-hankkeen oppilaat ovat iältään ala-asteikäisistä yläasteikäisiin. Henkilön A opetusharjoittelu alkoi vuosien 2008 ja 2009 välisenä aikana ja hän on opettanut siitä lähtien.

Henkilö A käyttää Suomalaista pianokoulua ja muitakin pianokouluja. Vapaassa säestyksessä on eri kirja: Vapaasäestys ja improvisointi. Hän ei käytä erityistä opetusmetodia, mutta hän kertoo, että hänen opetuksensa lähtökohtana on aina se, että hän yrittää ottaa jokaisen oppilaan yksilönä huomioon.

Henkilö B on 51-vuotias mies, hänellä on loppututkinto Sibelius-Akatemiasta ja ulkomaisesta musiikkikorkeakoulusta. Hän on opettanut

eräässä toisen asteen oppilaitoksessa 25 vuotta. Sitä ennen hän on opettanut eräässä Uudenmaan musiikkiopistossa. Välillä hän on käynyt tekemässä vuoden viransijaisuutta eräässä Uudenmaan ammattikorkeakoulussa. Siellä hän on opettanut jatko-opiskelijoita useampanakin vuonna. Oppilaiden ikä vaihtelee 9-vuotiaasta yli 60-vuotiaaseen.

Henkilö B käyttää etydivihkoja, joiden editoijina ovat Meri Louhos ja Katarina Nyblom. Eeva Sarmannon toimittama 100 etydiä on hänen mielestään myös todella hyvä vihko. Parille oppilaalle hän on suositellut Venäläistä pianokoulua, koska siinä on hyvä, pedagogisesti viisas ohjelmisto ja se kattaa melko laajan alueen. Lisäksi hänestä on joskus kätevää, että oppilaalla on yksi oma vihko. Joskus Henkilö B käyttää Suzuki-kappaleita sivuaineiseen aikuisopetukseen. Hän ei ole keskittynyt joihinkin tiettyihin pianokouluihin. Jos oppilaalla on joku vihko jo, niin he jatkavat sitten siitä. Hänen mielestään Suomessa on tehty hyviä pianokouluja. Hän mainitsee myös Musikatin sekä Classics to Moderns, jossa on hänen mielestään myös hyviä kappaleita. Henkilö B toteaa, että ei käytä mitään virallista metodia. Hän kokee, että jokaiselle tulee tietynlainen tapa opettaa, lähestyä asioita ja siitä tulee eräänlainen metodi.

Henkilö C on opettanut opiskelujen ohella vuodesta 2001. Hän on opettanut eräässä Kymenlaakson musiikkiopistossa vuonna 2009 ja kansalaisopistossa monien vuosien ajan vuodesta 2011 lähtien. Tällä hetkellä henkilö C ei opeta missään, vaan opiskelee. Koulutukseltaan hän on AMK-musiikkipedagogi ja FM. Parhaillaan hän opiskelee kasvatustieteen maisteriksi, erityisopettajaksi. Haastateltava on nainen. Hän ei kertonut ikäänsä.

Henkilö C on käyttänyt opetuksessa Suomalaista pianokoulua ja Vivoa, Pianoaapista ja Musikattia. Hän kertoi valitsevansa kirjan pitkälti oppilaan iän ja lähtötason mukaan. Hän on käyttänyt myös monisteita kohtuullisesti. Opetuksessa oli myös mahdollista, että oppilas lainasi kirjoja ja käytettiin kahta kirjaa yhtä aikaa. Henkilö C on tehnyt gradun, jossa hän tutki sitä

miten tietyt metodit auttavat nuotinluvussa. Hän itse käyttää perinteistä nuotinlukumenetelmää.

Mä uskon, että joka metodissa on hyvät ja huonot puolet, mutta esimerkiksi, jos pitäydytään niissä metodeissa, Suzukissa ja Colour Keyssä, niin joka tapauksessa joutuu palaamaan niin sanotusti tavalliseen nuotinlukumenetelmään. Eli jossain vaiheessa se oppilas joutuu kuitenkin opettelemaan ne viivastot--... Mutta tärkeintä on, että oppilas oppii, että kunhan se metodi vaan sitten toimii.

Henkilö D on 48-vuotias mies, jolla on jatkotutkinto musiikista. Hän on ollut useita vuosia eräässä toisen asteen oppilaitoksessa pianonsoiton lehtorina. Vuodesta 1995 hänellä on ollut koko ajan jonkinlaisia opetustoimintaa. Henkilö D kertoi käyttävänsä useita pianokouluja. Hänen mielestään on kiva, että oppilailla on yksi oma kirja. Ja sitten heillä on ruutupaperivihko, mihin liimaillaan kopioita. Useimmiten kirjana on Vivo piano. Pienillä oppilailla on myös Lukutunti. Henkilö D kertoi, että hän ei oikeastaan käytä mitään erityistä metodologiaa. Hän sanoo käyttävänsä monenlaisia lähestymistapoja.

4.2 Asioiden havainnollistaminen nuotinluvussa

4.2.1 Rythmi

Henkilö A lähtee siitä, että teoriaopettajat opettavat rytmiminimet ja hän tukee sitten sitä opetusta. Hän käyttää samoja rytmiminimiä (esim. taa ja tiri) paljon tunnilla eli havainnollistaa näin rytmejä. Hän kertoo käyttävänsä aikaa teoriaan, koska koki itse aikanaan rytmit hankaliksi, kun aloitti pianonsoittamisen pienenä. Nyt hän on selvittänyt, miten rytmejä voi oppia jopa helposti ja mukavastikin.

Henkilö A saattaa antaa tehtäväksi, että pitää täyttää tahti joko titeillä tai tireillä, jolloin oppilaan tulee selvittää, montako titiä tai tiriä yhteen tahtiin mahtuu. Opettaja saattaa myös havainnollistaa samaa asiaa taululla: ”Luokassa tussitaulu. Lähes joka tunti, tai ainakin joka päivä, jollekin.

Piirrän ihan siihen yksinkertaisesti ja käydään se selkeesti läpi, että nyt isku, ykkönen on tossa ja tällä tavalla.”

Käsiteltävät rytmit tulevat yleensä oppilaan kappaleista. Kun oppilaalla on hankalaa soittaa jokin rytmi, niin sitä käsitellään heti.

Ja tuota myöskin havainnollistan itse ja käsken oppilasta taputtamaan ja laskemaan ääneen--... Rytmiä nimet, taulun käyttö, ääneen laskeminen, nimenomaan ääneen--...Se on kans ehdoton edellytys, että ääneen. Hänellä pysyy itsellään se.

Henkilö B kertoo kirjoittavansa kuuluisan rytmien sukupuun, jossa on kokonuoiteja, jotka jakaantuvat puolinuoiteiksi ja pienemmiksi rytmiksiyksiköiksi, eli hän havainnollistaa rytmejä osoittamalla rytmien väliset suhteet. Rytmien sukupuu kirjoitetaan vihkoon ja näin se pysyy oppilaan mukana.

Henkilö B korostaa, että nuotti on symboli jollekin asialle ja että se ei tarkoita vain jotakin ääntä tietyllä korkeudella, vaan se tarkoittaa myös tiettyä tapaa soittaa jokin asia. Hän puhuu ehdollistamisesta. Esimerkiksi kaari tarkoittaa sitä, että sen alku on painavampi ja kaaren loppu on kevyt.

-- ja kaarihan on vähän niin kuin mikä tahansa rytmi; kaari yhdistää asioita ja kaaren sisällä tapahtuvat asiat ovat usein yksi sana. Se voi olla myös yksi fraasi, mutta puhutaan vaikka kahden tai kolme sävelen kaaresta. Se ei oo fraasi vaan se on -- niin kun artikulaatio. Jossa alku on painokkaampi ja loppu on painottomampi. Tää tulee vastaan ihan koko aika tyylilajista riippumatta. Se on vaan merkintä sille.

Ja kyl näe kaikki asiat, kyl ne vähitellen sieltä tulee. Mä edelleen korostan, että kyse ei ole mistään vaikeasta asiasta. Se on ihan sama kuin lukeminen, ihan tavallinen lukeminen. -- Et -- rytmihän tarkoittaa sitä, että sulla on kimppu nuotteja, vaikka trioli, trioli tam. Se ei oo neljä nuottia vaan se on tavallaan yks juttu. Papapa tam. Sä ehdollistat ne yhteen ja samaan iskuun kaikki. Et se liitty - - nuottien rytmittämiseen.

Henkilö C:n mielestä havainnollistaminen riippuu muun muassa oppilaan iästä, lähtötasosta ja siitä kuinka nopeasti hän oppii. Hän mainitsee tässä

yhteydessä myös joskus ilmenevät motoriset ja näölliset ongelmat, jolloin on vaikeaa hahmottaa nuottiviivastoa. Nuotinluvun ongelmiin palataan myöhemmin tässä työssä. Henkilö C kertoo:

No rytmeissä, niissä oppilas menee tosi helposti sekaisin. Niin siinä me tehtiin sillee, että esimerkiksi -- se taa-sävel, puolinuotti, on tosi vanha ja se löllertää näin. Ja sit kun mä aina kysyin, et mikäs tää on tää valkoinen pallukka, eli puolinuotti, niin sit oppilas muisti, et se oli se vanha oikeen lihava. Et siinä pitää odottaa sitten vähän kauemmin.

Ja titi oli sit tosi vilkas, semmoinen ADHD. (En käyttänyt tätä sanaa niille oppilaille.) Mutta ne olivat ne vilkkaat, jotka menevät vähän niin kuin tontut tavallaan, että... -- Mutta kannattaa olla niiden kanssa tarkka. Just vaikka, että käyttää niitä tam-, taa-, titi-rytmejä. Jotkut käyttävät siitä tamista ta, mutta mä en käytä itse, koska se sekoittuu sitten aika helposti muihin aika-arvoihin. Et mä oon aina sanonut sitä neljäsosanuottia tamiksi.

*Mut tällaiset rytminimet ovat kyllä hyviä: just tam, titi, tiri, -- ja tällä tavalla, koska ne eivät muuten välttämättä konkretisoidu sille oppilaalle. Coca-Cola-purkki. Niitä on ihan hirveästi. ...--ja se sano se Colour Keys (henkilö), että aina kun on tauko, niin puhalleta ulos. Vaikka kun on tam-tauko, niin *huoh* *näytti malliksi*. Niin tavallaan se tulee hirveen helposti konkreettiseksi. Jos mä nyt opettaisin, mä käyttäisin sitä, että tauon aikana -- vaikka lyödään kädet yhteen. Tai sit puhalletaan ulos. Et tavallaan se ei ole silleen, että nyt odotetaan.*

Henkilö D:n mielestä nuotinluvun oppiminen pitäisi lähteä siitä, että se musiikillinen ilmiö, johon nuotti liittyy, pitää ensin ymmärtää. Hänen mielestään rytmit pitää tajuta ensin jollakin tavalla kokemuksellisesti. Ja tässä havainnollistaminen on hänestä tärkeää. Yksi havainnollistamisen keino on taputtaminen. Hän pitää sitä selkeimpänä havainnollistamisen keinona. Jos on kaksiääninen asia, niin toinen voi soittaa koskettimilla ja toinen voi taputtaa toisen käden rytmiä pianonkanteen tai reiteen. Henkilö D kertoo:

—et mitä se tarkoittaa, että joku asia menee kaksi kertaa nopeammin. Niin kun täsmälleen kaksi kertaa nopeammin. Et sulla on joku syke, joka yhtäkkiä jakautuu tai neljä kertaa nopeampi. Niin siinä tulee hirveen helposti sellainen tilanne, että se ei ole selvä se ilmiö. -- Että tirit on

vähän nopeampia kuin titit. Mutta se, että ne ovat -- tasan kaks kertaa, niin -- se onkin sitten hankalampi--...

4.2.2 Nuottien nimet

Henkilö A kertoo, että pienten oppilaiden kohdalla opetellaan ensin nuottien nimet ja asteikot. Hän kertoo myös kirjoittavansa aloittelijoille nuottien nimet nuottiin. Hän tosin kysyy aina, että kirjoitetaanko kaikki nuottien nimet vai vaan lähtöäänit. Yleensä kaikki pyytävät kirjoittamaan kaikkiin nuotteihin nimet. Hän korostaa, että tästä täytyisi sitten päästä äkkiä pois, koska se on kuitenkin oppilaalle aika helppoa.

Seuraavassa vaiheessa hän kirjoittaa vain alkuäänen:

-- Sitten mä kysyn aina: "Riittääkö vaan tää alkuääni?"; no sit se on se seuraava vaihe. "No emmä tiä voithan sä kirjoittaa ne kaikki". Sit mä en kuitenkaan kirjoita, et mä laitan sinne tänne. Esim. --kappaleessa on duuriasteikon sävelet, niin mä saatan kirjoittaa vaan sen ensimmäisen lähtö- c:n. Sit mä kirjoitankin sinne väliin vasta e:n ja g:n, et mä jätänkin ne kaksi väliääntä pois. Ja sit aina joka kerta mä -- yritän noissakin kysyä, et: "No huomaatko sä nyt, että mikä idea tässä on?" No hän huomaakin, et nää menee ihan järjestyksessä. Taikka -- hän vastaakin että: "Ahaa no tää meneekin tersseinä aina alaspäin." No sit ei tarvii kirjoitella.

Henkilö B käyttää aika paljon sitä, että hän pyytää kirjoittamaan jokaisen sävelen erikseen:

...että se on yks tämmöinen keino kans, että yksinkertaisesti vaan niin kun soittokappaleet ja sit kirjoitat vaan jokaisen nuotin sitten siihen. Ongelma on se, ettei -- pidä lähteä soittamaan niistä kirjoitetuista nuoteista, merkeistä. Mut se on vaan, että se aktivoi. Jollain tavalla sä niin kuin joudut -- tavallaan ottamaan sen huomioon.

Henkilö C havainnollistaa nuottien nimiä keksimällä oppilaan kanssa kunkin nuotin nimen kirjaimesta ihmisen nimen tai eläimen:

Me ollaan myös tehty silleen, että C niin kuin Cecilia, D niin kuin Daniel ja toki tässäkin silleen, että mä oon sanonut oppilaille, että tässä ois E, keksitäänkö tälle joku nimi? Eli tavallaan sitten oppilas muistaa --, että hei tälle

mä annoin nimen. Toki sitten voit auttaa, että jos se oppilas ei muista sitä tai tiedä sitä, että sitten havainnollistaa. Tai sitten vaikka eläinten nimillä, tosin ei oo välttämättä C-nimistä eläintä.

Hän ottaa myös esiin sen seikan, että nykyajan lapsilla voi olla monta harrastusta. Hän näkee vaarana, että jos opetusta ei mitenkään havainnollisteta, niin soittoharrastus voi kaatua motivaation puutteeseen. Ratkaisuna tähän hän esittää tarinoiden keksimisen. Opettaja voi oppilaan kanssa yhdessä keksiä tarinan ja tarina voi olla myös hauska. Hän suosittelee myös lukemaan materiaalia, jossa on jo keksitty valmiita tarinoita, koska niitä on jo kirjoitettu paljon.

--Mulla oli aika paljonkin tällaisia: esim. kaksosten pikkuveli on se D. Ja sitten kolmoset ovat kimpassa ja niillä on kaks kaveria: G ja A. --kirjoittaa jonkun tarinan, koska silloin oppilas heti muistaa sen: "Okei, tos oli ne kolmoset ja niillä oli kaks kaveria G- ja A-sävel."

Henkilö C kertoo, että työskennellessään eräässä musiikkiopistossa, monet opettajat sanoivat, että ei saa kirjoittaa sävelten nimiä nuottien alle. Henkilö C oli itse sitä mieltä, että jos se auttaa oppilasta, niin hänen mielestään sinne voi laittaa kevyesti muutamia. Mutta hänkin korostaa, että tarkoitus ei ole se, että näin toimittaisiin vuoden tai kahden ajan.

Lisäksi Henkilö C nostaa esiin sen vaikeuden, että koskettimien nimet eivät mene aakkosjärjestyksessä. Tämä saattaa hänen mukaansa sekoittaa lasta. Hänen mielestään kaikkia asioita, joita opettaa, pitäisi havainnollistaa monella eri tavalla. Prosessointia pitäisi olla kaikille aisteille. Pelkkä nuottien poimiminen koskettimilta ei riitä. Havainnollistaa voi esimerkiksi kuulon varassa. Eli kun antaa uuden kappaleen, niin se on hyvä soittaa malliksi, jotta oppilas saa kuulokuvan siitä, miten kappale menee. Näinhän yleensä pianotunnilla toimitaankin. Toinen havainnollistamisen tapa voi olla visuaalinen, eli nuotteja voi Henkilö C:n mukaan värittää tai sitten laittaa maltillisesti kirjaimia niiden alle tai päälle.

Henkilö D lähtee siitä, että nuottien nimet ovat aluksi pikemminkin koskettimien nimiä:

Että sitten kun on ihan pieniä, jotka ei tunne edes kirjaimia, niin sit pitää tietty jotenkin lähtee, että kyllä sit on –että piirtää kirjainten nimet paperille koskettimiston kuvaan. Ja jotenkin, että se yhdistyy se, että missä ne ovat. Että jo ennen kuin tulee se viivasto mukaan, niin toki niillä asioilla pitää olla nimi ja paikka koskettimistolla ennen kuin mennään sinne viivastolle.

4.2.3 Nuottien aktiivinen tunnistaminen

Henkilö A sanoo, että tässä kohtaa hän puhuu sellaisista oppilaista, jotka eivät ole enää aivan aloitteluvaiheessa, että he osaavat jo nuottien nimet. Tällaisten oppilaiden kanssa nuotinluku tapahtuu kappaleiden yhteydessä. Ongelmaksi tai haasteeksi muodostuu usein apuviivat. Eli kun nuotti on esimerkiksi kolmannen apuviivan yläpuolella, niin sitä harjoitellaan sitten.

Ratkaisuksi nuottien tunnistamiseen Henkilö A on ottanut sen, että hän sanoo oppilaalleen, että oppilas ottaa muutaman tarkan paikan sieltä nuottiviivastolta:

--mä olen aina sanonut, että ota muutama sellainen tarkka paikka sieltä: keski-c:n tiedät varmasti, seuraavan oktaavin päässä oleva kaksiviivainen c. Pitää tietää varmasti, se on siellä missä onkaan--. Sit jotain väliääniä, g:n paikka. G-avain -- Sit muutamat sellaiset: ensimmäinen yläapuviiva esimerkiksi G-avaimella, ensimmäinen ala-apuviiva, -- muutamat tällaiset varmat. Ei tarvi aina laskee, että c, d, e, f, g, a, h, c, että -- niin mä yritän oppilaille. Että sitten kyllä mä oon huomannut, että se tuottaa tulosta sillä tavalla, että hyö muistaa sen, että ensimmäinen yläapuviiva G-avaimella on -- a, niin siitä on helppo laskea sit ylös- tai alaspäin.

Henkilö D kertoi tästä asiasta siinä yhteydessä, kun hän selitti, miten havainnollistaa nuottien paikkaa viivastolla. Tässä yhteydessä tuli esiin laskeminen kiintopisteistä. Tämä muistuttaa Henkilö A:n tapaa opettaa tätä asiaa:

Että silloin, kun on siinä vaiheessa, et osaa laskee sen, et jos nuotti heitetään johonkin, et sulla on joku kiintopiste, minkä sä osaat ja sit osaa laskee siitä, et noh okei, jos c on tossa, niin ton täytyy olla e. Niin --, nämä kiintopisteet mä oon opettanut. Ja sitten sit se menee vähän aikaa

sillain laskemalla.

No, miten se menee sit ihan pienellä, niin piirtämällä itse. Palleroita. Ensinnäkin viivoille ja väleihin. Aina mä oon vähän seurailut sitä, miten se siinä Lukutunti-kirjassa -- menee, et aika monella on sit se Lukutunti noilla pienillä. Mutta -- nuotinluvun oppijoita on niin hirveen monenlaisia, monen ikäisiä, että siihen ei niin kuin oikein mikään yks konsti oikein riitä. -- Toiset tajuaa --heti ja toisilla -- tulee hämmästyttäviä virheitä.

Piirtämällä nuotteja. Sitten ihan se, että tajuaa, että nuotissa on nuppi ja varsi ja lippu ja palkit ja nämä kaikki osat, että -- kaikilla on merkitys, mutta -- jotenkin sen oman piirtämisen kautta ehkä tulee sitten. Jos siitä havainnollistamisesta on puhe.

Henkilö B lähtee liikkeelle asteikoista. Sitten hän voi antaa jonkin pienen kirjoitustehtävän:

Sä voit tietysti antaa kirjoitustehtäväksi minkä tahansa, tai vaikka jonkun pienen etydinkin vaikka, pyytää, että toinen kopioi. Ylipäättään, että niin kun toinen kopioi, vaikka jonkun pienen laulun, mikä siin on, niin kirjoittaa sen vielä itse uudestaan, että tän tyyppistäkin.

4.2.4 Nuottien paikka viivastolla

Henkilö A:n vastaus tähän kohtaan on sama kuin kohtaan Nuottien aktiivinen tunnistaminen (4.2.3), koska nämä asiat liittyvät toisiinsa. Henkilö D:n tapa opettaa tätä asiaa muistuttaa tässäkin asiassa Henkilön A tapaa opettaa. Henkilön D mielestä siinä pitää lähteä nuottiavaimista. G-avain on hänestä helppo, koska se kiertyy toisen viivan ympärille, että sen sisään voi laittaa sen g: n. F-avaimessa taas on pisteet. Nämä nuottiavaimet ovat eräänlaiset ankkurit.

Kun henkilö D pääsee opetuksessa eteenpäin, niin hän käyttää muistilistaa: ” --et jos -- lähtee keski-c:stä G-avaimella, niin kun on yks apuviiva, siinä on keski-c. Sit on toisella viivalla g1, kolmannessa välissä c2, koko viivaston päällä taas g2. Ja kaks apuviivaa, niin siellä on c3.” Hän jatkaa:

Niin tää sama symmetria -- F-avaimella: eli sieltä löytyy ne samat paikat: kolme väliä alaspäin, sieltä löytyy c, kaks apuviivaa koko viivaston alla sieltä löytyy suuri C. -- eli jos sä ajattelet F-avain: kaks viivaa alaspäin, sieltä löytyy se F-avaimen f. (Koko viivaston alla suuri F).

--Et jos nämä paikat, siinä on neljä nuottia kummallakin viivastolla. -- niin aika nopeasti oppii ulkoa. Että silloin, kun on siinä vaiheessa, et osaa laskee sen, et jos nuotti heitetään johonkin, et sulla on joku kiintopiste, minkä sä osaat. Ja sit osaa laskee siitä, et noh okei, jos c on tossa, niin ton täytyy olla e. Niin --, nämä kiintopisteet mä oon opettanut. Ja sitten -- se menee vähän aikaa sillain laskemalla.

Henkilön B mielestä nuotinlukua oppii myöskin kääntäen, eli hän kirjoituttaa alkuvaiheessa jonkin asteikon oppilaalla itsellään kotona. Hän kertoo, että on käyttänyt aika usein kopiointitehtäviä. Hänen mukaansa siinä kehittyi oppilaalla rutiini kirjoittaa nuotteja ja se saattaa myös rohkaista omien sävellysten tekemiseen. Kun on kirjoittanut jonkin nuotin, niin se on painettunakin tutumman näköinen. Eli hänen mielestään nuottien kirjoittaminen havainnollistaa aika hyvin, millainen nuotti kirjoitetaan mihinkin viivastolla. Siinä oppii, kirjoitetaanko nuotteja väliin vai viivastolle, tarvitaanko apuviivoja ja opettaa myöskin hahmottamaan nuottien välisiä välimatkoja.

Henkilön B mukaan oppilas oppii hahmottamaan vähitellen, onko jokin nuotti nuottiviivastolla alhaalla, keskellä vai ylhäällä. Oppilas oppii hahmottamaan myös, onko nuotti viivalla vai välissä. Ja vähitellen tämä taito kehittyy. Oppilas oppii hahmottamaan nuotteja myöskin päällekkäin sointuina. Onko viivastolla kolmisointu siten, että se on väleissä? Kolmisointu voi olla myös viivoilla, kuten esimerkiksi e-molli-kolmisointu. Ovatko nuottien väliset välimatkat tasaisia? Ovatko sävelet terssin päässä toisistaan? Tällöin kyse on peruskolmisoinnusta. Vai ovatko nuotit järjestyksessä e, g, c? Tällöin kahden viimeisen sävelen välillä onkin isompi väli. Henkilön B mukaan silmä oppii hahmottamaan nuottien välimatkoja samalla tavalla, kuin käsi oppii hahmottamaan erilaisia intervaleja.

Henkilön B:n mielestä kaikkia kysymyksen viisi kohtia koskee se, että kyseessä on tietynlainen ehdollistaminen. Oppilas oppii yhdistämään nuotin paikan, vaikkapa alimman viivan, siihen, että sillä viivalla sijaitseva nuotti on yksi ja ainoa sävel, eli e. Hän kertoo: ”Ihan samalla tavalla kuin kirjain E on E, eikä se ole mikään muu kirjain.” Ja hän jatkaa:

Esimerkiksi, jos vaikka on yksinkertainen kappale, joka menee -- viiden sormen alueella, ettei tarvitse hypätä minnekään. Niin katsotaan se alkusävel, tiedostetaan, että okei, tuo on c. Autan, jos ei muuten tiedä. Niin sitten näytän, mistä se lähtee. Mutta sen jälkeen kaikki -- tavallaan on sit suhteellista, elikkä sitten: nyt mä katon, että nyt se lähtisi menemään -- asteittain ylöspäin, niin se menee portaita ylöspäin. Et seurataan sitä nuottia loogisesti, ja sit kun se tulee alas niin --sen näkee semmoisena -- kuviona. -- se on kuin eräänlainen kartta.

Ja sit sä seuraat sitä karttaa ikään kuin silmilläsi ja sormet oppivat seuraamaan sitä ikään kuin tietä samalla tavalla. -- Ja --, se vähitellen sitä oppii ja tässä on lahjakkuudessa tai siinä semmoisessa hahmotuskyvyssä selvästi eroja.

Henkilö C taas on havainnollistanut nuottiviivastoa kerrostalona:

-- esimerkiksi, kun G-avaimessa on viisi viivaa, niin sit me ollaan oppilaan kanssa keksitty tarina. Mä oon sanonut, että tämä on kerrostalo. Että mitäs mieltä olet, olisiko näillä viivoilla asuvilla sävelillä -- parveke vai näillä välissä asuvilla sävelillä? Ja sit me ollaan oppilaan kanssa mietitty, että sovitaan, että viivalla asuvilla on parveke. Ja sit me ollaan sanottu, että g-sävel asuu kakkoskerroksessa ja sillä on parveke. Et tavallaan, kun sä tälle kerrot sen tarinana; siis lapsille pitää keksiä tarinoita, ettei se oo vaan klininen nuottiviivasto.

Henkilö C korostaa, että nuottiviivastolle kannattaa tuoda maltillisesti nuotteja. Jotta ei heti käytetä koko viivastoa, kymmentä viivaa. Eli että ensin keskitytään vaikkapa g:hen ja otetaan siihen mukaan muutama sävel. Henkilö C näkee, että pianonsoitossa on se ongelma tai vaikeus muihin soittimiin verrattuna, että meillä on kymmenen viivaa kahdella viivastolla. Toki niitä kaikkia ei opetella heti kerralla. Mutta hän on havainnut, että vaikeuksia ilmenee usein F-avaimen suhteen. Jostakin syystä F-avain on monille hankalampi hahmottaa. Henkilö C kokee, että

on opettajan tehtävä huolehtia siitä, että pelkällä F-avaimella soitetaan tarpeeksi, jotta F-avain tulee tutuksi.

4.2.5 Nuottien soittaminen oikeasta kohdasta pianolla

Henkilön A mielestä tämä oli hyvä kysymys. Hän oli huomannut monella oppilaalla sen, että he löytävät kyllä oikean äänen, mutta väärästä oktaavialasta. Henkilö B toteaa, että tämä vaihtelee oppilaskohtaisesti. Hänen mielestään se on osa prosessia. Hänen mielestään se on ehdollistamista, että oppilas oppii näkemään nuotista tämän asian ja tähän liittyy eri avaimet.

Henkilö C:n mielestä on tärkeää, että opettaja tuo näitä asioita hitaasti oppilaalle. Hän on havainnollistanut tätä asiaa seuraavasti tarinoinnilla:

*--et tää G ja vaikka C ja D ovat kaverukset ja nää asuu --
tälleen kivenheiton päässä. Ja tavallaan havainnollistaa
sitä, että ne asuvat sun navan kohdalla, koska keski-
C:hän on tässä näin. -- Että siinä Colour Keysissä oli
semmoinen Musiikkimaa, missä ne hyödynsi heti alusta
sitä koko koskettimistoa--.*

Henkilö D lähtee tästä asiasta liikkeelle: "Että se niin kun, että sävelillä on nimet, ne opetellaan laulamaan ja soittamaan pianosta."

4.2.6 Sävelkorkeudet

Henkilöt B ja D olivat havainneet saman asian, että oppilaalle voi olla vaikeata huomata, mihin suuntaan se nuotti liikkuu. Henkilö D kuvaa asiaa niin, että koska oppijoita on niin erilaisia, niin joillakin oppilailla on vaikeuksia ymmärtää, että mitä tarkoittaa, että nuotti on alempana tai ylempänä. Tai että hyppy tai kulku menee alas- tai ylöspäin.

He lähestyvät asiaa hiukan eri tavalla. Henkilö B on pohtinut, onko se motorinen ongelma, että sormet eivät vain tottele. Toinen asia, jonka hän ottaa esille, on se, että oppilaan täytyisi ymmärtää ja oppia, mitä tarkoittaa nuotinluvussa termit ylöspäin ja alaspäin nuottiviivastolla. Ja pianossa

oikealle ja vasemmalle. Että kielessä puhutaan, että sävel on ”korkeammalla” ja mitä se tarkoittaa käytännössä sitten klaviatuurissa. Hän toteaa, että: ”Niin tavallaan (lapsen pitää) yhdistää, et nyt sä soitat -- korkean äänen tuolta oikealta ja matalan äänen tuolta vasemmalta. Ja nämä ovat kaikki samassa tasossa. --”

Henkilö D lähtee ratkomaan tätä ongelmaa auditiivisesti, eli kuuntelun kautta:

Niin -- nämä ovat tietysti ihan kuuntelutehtäviä. -- Että kyllä se menee ihan että, jos mä teen tällöisen: Nämä kaks säveltä, niin kumpi näistä on korkeampi? Et tavallaan siihen samaan kytkeytyy sit suunnat pianolla, matalalla on tuonnepäin ja korkeammalla on tuonnepäin.

Henkilö C:n mielestä tätäkin asiaa voi havainnollistaa. Esimerkkinä hän käyttää lintuosastoa ja karhuosastoa. Hänen mielestään on tärkeää tuoda tämä asia lapsiläheisesti, niin että mitä pienempi lapsi, sitä tärkeämpää on se, että on satumaailmaa ja puhutaan lapsen kielellä. Koska hänen mukaansa lapsi ei jaksakaan sitä, että pianotunnit ovat vain hikistä puurtamista. Henkilö C korostaa leikin ja soiton tärkeyttä ja siinä ohessa sitten opitaan. Henkilö C suosittelee myös lukemaan paljon musiikkileikkikoulumateriaalia, jotta opettajalla olisi niin sanottu työkalupakki. Jos oppilas ei innostukaan jostakin havainnollistamisen välineestä, kuten vaikkapa kerrostaloesimerkistä, niin sitten opettajalla olisi jokin toinen vaihtoehto, jota hän voi käyttää.

4.2.7 Oktaavialat

Henkilö A on huomannut monen oppilaan kohdalla, että he löytävät kyllä vaikkapa h₂-sävelen, mutta soittavat sen väärästä oktaavialasta. Hän toteaa, että ensin täytyy käydä läpi vähän teorian perusasioita, että mikä on yksiviivainen oktaaviala ja niin edelleen. Ne täytyy hänen mukaansa opetella ja sitten niitä harjoitellaan.

Henkilö B kertoo, että ottava-merkki on lasten mielestä hauska. Se on hänen mielestään myös helppo opettaa. Ensin hän kertoo, miltä merkki

näyttää, sitten hän kertoo, missä se sijaitsee nuottikuvassa, kun sitä käytetään. Sitten hän kertoo, että siinä lukee ottava ja että se tarkoittaa, että se soitetaan oktaavia ylempää. ”Ja mun mielestä lapset oppivat sen nopeasti. Ai niin, toi tarkoittaa tota. Toi menee ylös. Ottava basso, se meneekin oktaavia alemmas. Et ne voidaan kirjoittaa samaan alueeseen.”

--et sä vaan jollain tavalla hahmotat, se on poissa tän nuottiviivaston alueelta, pianon koskettimisto on kuitenkin niin kauhean laaja ja sit se nuottiviivasto ikään kuin näyttää kauhean pienen alueen suoraan--. Mutta sen periaatteen voi selittää aika äkkiä, että se on hirveen hankalaa kirjoittaa viisitoista apuviivaa. Jotkut säveltäjät kirjoittavat silleen, se on kauhean raskasta lukea, et mieluummin kirjoittaa silleen kahdeksan va tai 15 ma ja sit sä voit kirjoittaa helpon näköisesti. Ja se soitetaan vaan sieltä kauempaa.

Henkilö C:llä ja Henkilö D:llä oli sama tapa pyytää oppilasta hakemaan jokin sävel, esimerkiksi a-sävel, koko klaviatuurista. Tarkoituksen on siis selvittää oppilaalle, kuinka monesta paikasta se a-sävel löytyy. Henkilö C kertoo: ”Yleensä ekoilla tunneilla me etsitään niitä säveliä. Että missä asuu vaikkapa A niin kuin Anna. Sitten se soittaa kaikki A:t näin. Et tavallaan tulee -- tutuksi tää.”

Myös henkilö D ottaa tämän oktaavialakysymyksen käsittelyyn juuri havainnollistamalla asiaa edellä mainitulla tavalla. Tällä tavalla oppilas hänen mukaansa löytää eri oktaavialat ja tajuaa, että sama sävel toistuu joka oktaavissa. Henkilö D toteaa myös, että hänen aikaisemmin mainitsemansa muistisäännöt ovat osittain myös oktaavialojen opetusta. Että oppilas osaa keski-c:n ja siitä sitten osaa kaksi oktaavia ylös- ja alaspäin. Hänen mukaansa kahteen apuviivaan asti meneminen riittää käytännössä aika pitkään.

4.2.8 Perussyke

Henkilölle A perussyke on kaiken a ja o. Hän kertoo käyttävänsä musiikkiopistossa vapaassa säestyksessä sheikkeriä opetuksessa. Välillä hän rummuttaa jalkoihinsa, että saa sen kompin. Hän kehottaa myös usein

oppilaitaan kuvittelemaan bändin tai orkesterin taustalle tai ainakin rumpukompin. Henkilö B:n mielestä syke on tärkeä asia nuotinluvussa ja prima vista -soittamisessa. Vaikeutena hän pitää sitä, että sitä on vaikea ylläpitää, jos soittaa yksin. Yhdessä soittaessa sykkeen pitäminen helpottuu.

Henkilö D toteaa, että jos on lapsi, joka ei oikein tajua peruspulssia, niin se on mahdollista hahmottaa liikkeen kautta. Henkilöt B ja D mainitsevat kumpikin kävelyn musiikin tahdissa perussykkeen havainnollistamisessa ja oppimisessa. Lisäksi henkilö B mainitsee viittomisen taikka pulssin korostamisen. Henkilö C:n mielestä tässä auttaa se, että soittaa paljon malliksi. Hän mainitsee myös kevyen perussykkeen naputtamisen. Hänen mukaansa Colour Keysissä lähdetään siitä, että rytmi pitää tuntea kehossa.

4.3 Nuotinluvun opetukseen käytetty aika

Henkilö A käyttää pienillä oppilailla puolet ajasta nuotinluvun opetukseen. Isompien oppilaiden kohdalla nuotinluvun opetusta käydään kappalekohtaisesti. Henkilö B:n mielestä pianotunti on nuotinlukua aika pitkälle muutenkin. Henkilö C:n mielestä se riippuu siitä, kuinka nopeasti oppilas oppii. Hänen mielestään sitä on vaikea sanoa. Hän pitää kysymystä hassuna siinä mielessä, että kun tunnilla otetaan uusi kappale käsittelyyn, niin siinäkin joutuu nuotinlukua treenaamaan. Eli hän päätyy siihen, että käytännössä koko tunti on alkeistasolla nuottien kertausta ja uuden opettelua.

Henkilö C kertoi käyttäneensä aikaa nuotinluvun opetukseen pianotunnilla, koska hänestä se on musiikissa ja myöskin pianonsoitossa aivan perusasia. Hän haluaa, että oppilas oppii nuotit ja pystyy siten itse soittamaan mitä tahansa. Hän pyrkii aina siihen, että oppilaalle tulisi perusnuotinlukutaito. Lisäksi hän halusi valmistaa oppilaitaan prima vista-kappaleisiin, jotta he tiesivät, mihin kannattaa kiinnittää huomiota.

Sitten ne soinnut, koska silleen pystyy ihan hirveästi

soittamaan omaksi iloksi, --, et mun mielestä se nuotinlukutaito on tärkeä, siihen kannattaa panostaa just silleen, et se on monipuolinen, energinen ja eri aisteille, koska ei se ole sen vaikeampi, siitä vaan tehdään sellainen mörkö. Mun mielestä. Sitä pitää vaan treenata paljon.

Henkilö D kokee, että hän käyttää aina aikaa nuotinluvun opettamiseen. Hänen mielestään myös esimerkiksi toisen asteen ammattiopiskelijoille täytyy opettaa nuotinlukemista.

Eli mä ajattelen, että se ei lopu koskaan. Nuottisysteemi on niin monimuotoinen. -- Hyvin nopeasti saadaan -- nuottikirjoituksella tehtyä sellaisiakin asioita, että siinä menee ammattilaisellakin sormi suuhun vähäksi aikaa, että mitäs tässä nyt oikein on? Niin --, eli se on semmoinen elinikäinen juttu, joka kuuluu tavallaan joka vaiheeseen.

Mutta alkeistasosta puhuttaessa, siinä aktiivisessa vaiheessa, kun lapselle pitää opettaa se nuotinluku, henkilö D kokee, että nuotinluvun opettamiseen menee puolet tunnista. Mutta tämä vaihe ei hänen mukaansa kestä kauan. Sen jälkeen hän arvioi, että siihen menee noin 10-20 % tunnista.

4.4 Soittotunnilla tehtävät nuotinlukuharjoitukset

Henkilö A kertoo, että aloittelevilla oppilailla ensimmäisillä oppitunneilla opetellaan perusäänet. Sen jälkeen harjoitukset ovat yleensä sellaisia, että hän kyselee vähän sieltä täältä, F-avaimella, G-avaimella sekä apuviivoilta. Tämä riippuu myös oppilaan tasosta. Sitten oppilas kertoo nuotin nimen. Sen jälkeen henkilö A kysyy, mistä nuotin löytää pianossa. Sen jälkeen oppilas soittaa kyseisen sävelen.

Henkilö B kirjoittaa asteikkoja ja hän sanoo tekevänsä nuotinlukuharjoituksia tasosta riippuen. Sen lisäksi hän antaa prima vista-tehtäviä. Ensin nuotti luetaan läpi ja katsotaan, onko siinä toistuvia asioita: esimerkiksi jokin elementti tai sointu. Tällä pyritään hänen mukaansa siihen, että nuotinlukuvaihe, joka edeltää itse soittamista, on järkevä. Sen

idea on se, että suljetaan pois asiat, jotka tekisivät siitä turhan hankalaa. Oppilas voi katsoa nuottia etukäteen ja huomata, että siinä käytetään vain kahta eri sointua.

Ja yks semmoinen keino esimerkiksi, jos halutaan niin kun -- ettei soiteta ensiksi--, ikään kuin luetaan vaan ja sitten – soitetaan. Niin soittaa sen vaikka reidellä ihan vaan tälle itsekseen, niin kuin tekee niitä motorisia liikkeitä. Elikkä soittaa sitä kuviota mielessään jo, niin saa vähän sellasta tuntumaan siihen kuvioon, miten se menee ja siihen rytmiin. Ja sit sä näet, et okei onko siellä sointu siellä vasemmassa kädessä vai onko siellä joku säestyskuvio. Et sillä tavalla valmistautuu sit siihen. Et jos pitää niin kuin soittaa suoraan nuotista.

Henkilö C käytti kansalaisopistossa opettaessaan vähän aikaa teoriaopetukseen, koska oppilailla ei ollut teorialunteja.

Eli joko käytiin yhdessä reippaasti semmoinen nuotinlukutehtävä, et se oli mulla paperilla tai sit mä kirjoitin vihkoon. Esimerkiksi sanoja: että mikä sana tästä tulee? Ja siinä oli -- se nuottiviivasto: esim. B-A-C-H, BACH. Että tavallaan siinä piti tehdä sellaisia pieniä teorianehtäviä.

Henkilö C havaitsi, että musiikkiopistossa, jossa oli intensiiviset musiikinteoriatunnit, oppilailla oli parempi nuotinlukutaito.

Kun kansalaisopistossa on semmoisia, että ne ei oo koskaan nähnytkään nuotteja. Sit ne saattavat olla hirveen hyviä korvakuulolta soittajia, tavallaan se konteksti on ihan eri. Mutta tavallaan siinä pitää opettajan olla vähän tuntosarvet pystyssä, että mitä tehdään, mihinkä pyritään, mikä se lähtötaso on, kuinka se oppii. Mutta tosiaan sellaisia pieniä teorianehtäviä; niitä on hirveen hyviä kirjoja olemassa.

Henkilö D kokee, että hänellä ei ole varsinaisesti mitään erillisiä nuotinlukuharjoituksia. Hän kertoo kuitenkin piirtävänsä aktiivisesti itse nuotteja oppilaiden vihkoon tyhjään nuottiviivastoon. Hän antaa myös oppilaille tehtäväksi piirtää nuotteja kotona. Henkilö D kuvaa opetusta pienten oppilaiden kanssa näin:

No siis just siinä opetteluvaiheessa, musta se on tosi hyvä

materiaali se Lukutuntikirja. Että -- sitä käydään läpi ja sieltä joka kerta joku soitetaan. Yleensä se on niin, että jos sen vihon soittaa, niin -- kyllä siinä se perusnuotinluku -- tulee.

Henkilö D mainitsee myös prima vistan tässä yhteydessä:

Sitten joskus soitetaan nelikätisiä prima vista, että se menee nyt sitten: mikä on nuotinlukuharjoitus, mikä on prima vistan harjoittaminen. -- Molemmat ovat sidoksissa toisiinsa, että nuotinlukuahan se on. Että nuotinluku – on tämä, että pitää oivaltaa se systeemi. -- Mutta heti kun on oivaltanut sen systeemin, niin sit se varsinainen ongelmakenttä oikeasti vasta -- hahmottuu. Et sehän on -- musiikin hahmottamista. Kirjoitetun musiikin hahmottamista. Ja se on aika loputon suo.

Mutta -- kyllä se on enemmän sitä, että yritetään -- soittaa joku juttu, että -- aika suoraviivaisesti. Että on joku nuotti, josta yritetään kaivaa se asia. Parhaita ovat sellaiset, joissa on joku tuttu melodia. Miten kauan hänellä menee, että hän oivaltaa sen, että: ”Hei mähän tunnen tän! Että täähän on musiikkia.” Koska hirveen monet menevät siihen lankaan, että se on vaan -- nuotti ja sitten nappula, jota pitää painaa. Ja sit se ei oikein etene kyllä.

4.5 Nuotinluvun opettamisen välineet

Kaikki haastatellut käyttivät nuottivihkoa ja kynää. Sen lisäksi Henkilö A käyttää taulua ja oppikirjaa: ”No ensinnäkin tää taulu. -- on semmoiset hyvät opetusluokat ja oon varautunut ihan sillä tavalla, että siellä ei välttämättä ole aina taulutusseja, niin mulla on aina repussa taulutussit, ja varmasti laitan taululle asioita.” Henkilö C käytti myös pianoaapista ja nuotinluvun oppimateriaalia. Henkilö D käyttää lisäksi pianoaapista ja Suomalaisen pianokoulun nuottikarttaa:

Kyllä mä oon semmoista käyttänyt, mikä on siinä Suomalaisessa pianokoulussa sellainen. Joo, se on musta kanssa ihan sellainen ihan valaiseva kyllä. Että usein jotkut tollaset, niin mä saatan ottaa kopion ja liimata sen siihen oppilaan vihkoon, että jos tulee probleema, tarkista tuosta.

4.6 iPadin käyttäminen nuotinluvun opetuksessa

Kukaan haastatelluista ei käytä iPadia nuotinluvun opetuksessa. Henkilö A kertoi, että iPadia on käytetty vain isompien oppilaiden nuottien säilytykseen:

En oo oikeastaan nuotinluvun opetuksessa käyttänyt mitenkään erikoisemmin iPadia. iPadia oon käyttänyt ainoastaan oikeastaan niin kun -- sanoin äsken, isompien kohdalla kappaleitten ja nuottien säilytykseen siis. Soitetaan niitä, hänellä on siellä musiikkikirjasto. Otetaan, hänellä on siellä nuotit.

Kysyin myös haastateltavilta, tuntevatko ja käyttävätkö he ohjelmia BlockPiano tai Musiclock. Henkilöt A ja C eivät tunteneet eivätkä käyttäneet kumpaakaan. Henkilö B tunsu BlockPianon. Hän ei käytä kumpaakaan ohjelmaa. Henkilö D tuntee BlockPianon, mutta ei ole käyttänyt sitä konkreettisesti. Hän tuntee pianohyrrän.

4.7 Nuottien automaattisen lukemisen merkkejä oppilaalla

Henkilö A huomaa sen ajankäytöstä sekä siitä sujuuko prima vista-soitto. Henkilö B huomaa sen siitä, että nuotinluku alkaa olla sujuvaa ja että siinä on tapahtunut kehitystä. Oppilaan ei ole pakko katsoa joka kosketinta erikseen, vaan sormet alkavat liikkua koskettimistolla itsenäisesti.

Niin se tunne, se on aika jännä. --mä oon huomannut tossa tunnilla, että kun joku on tajunnut sen, niin selvästi -- katse kirkastuu. Ja tulee -- sellainen ahaa-elämys. Et siitä on kysymys. Se juttu, että jotenkin käsi alkaa -- istahtaa siihen. Ja sitten voi olla että -- siinä -- löytämisen ahaa-elämys, et keksii -- tavallaan sen yhteyden. --mutta mä uskon, että toi voi tapahtua -- kelle tahansa, ehkä sitten eri asteissa, ehkä vaatimattomamminkin, mutta yhtäkkiä tajuaa sen idean.

Ihan sama, kun oppii lukemaan: että sen sijaan, että sä luet erillisiä kirjaimia, sä alatkin lukea kokonaisia sanoja. -- ihan samalla tavalla kuin polkupyörällä ajo: et se ei ole -- sarja monimutkaisia toimenpiteitä, vaan se on yks sellainen juttu, joka tapahtuu. Johon sisältyy sitten erillisiä: että istutaan ja poljetaan ja pitää olla tasapainossa. Mutta

niin kauan kuin niitä kaikkia asioita pitäisi ajatella erikseen... -- Tai vaikka jotain lukee -- niin kun tekstiä et se ei olekaan enää kirjaimia tai tavuja, vaan sä näet sen koko sanan kerralla. -- Ihan sama liittyy soittamiseen.

Tässä yhteydessä henkilö B palaa vielä rytmiin. Ja sitä kautta myös vastaa tähän kysymykseen: "--niin sen alkaa huomata tämän tyyppisissä asioissa, et ikään kuin nuottia luetaan samalla vähän kauempaa. Että hahmotetaan isompia kokonaisuuksia kerralla."

Henkilö C:n mielestä sen huomaa monesta asiasta: oppilas ei tarvitse mitään apukeinoja. Nuotteja ei tarvitse enää nimetä. Ei tarvita enää tukijuttuja, kuten muistisääntöä, että navan kohdalla on keski-c.

-- Sit toinen on se, että se on nopeampi se prosessi, kun se etsii sen nuotin kappaleesta ja se löytää sen koskettimistolta, tavallaan, et se alkaa automatisoitua. Oppimisessahan se on se lähtökohta automatisaatio, elikkä tavallaan se tulee selkärangasta.

-- ja sitten se, että puhutaanko siinä, että osaa G-avaimen hyvin, osaako F-avaimen hyvin. Ja sitten --, että pystytkö sä yhdistämään nämä molemmat. Se -- on tavallaan sellaista portaittaista se nuotinluvun oppiminen. Et mennään portaita ylöspäin. Mutta siinä pitää olla opettajan tavallaan koko ajan tietoinen, että missä mennään, miten voi harjoituttaa ja tavallaan mutustella sitä valmiiksi, ettei tuo liian teoreettisesti.

Henkilö D:n mielestä sen huomaa siitä, että kotona oppiminen tehostuu valtavasti. Oppilas pystyy opettelemaan kappaletta paremmin kotona.

Sen takia se onkin usein paras tapa opettaa, et jos se oppilas kiinnostuu jostain kappaleesta, et: "Mä haluan oppia tän." Niin ei opetakaan ihan loppuun asti tunnilla, vaan sanoo, -- että: "Yritäs tosta selvittää loppuun kotona."

4.8 Sujuvan alkeistason saavuttamiseen menevä aika ja musiikkileikkikoulun vaikutus

Henkilö A:n mielestä asia on hyvin yksilökohtainen. Hän arvioi, että vasta-alkajalla menisi alle vuodesta kolmeen vuotta. Sitten hän muutti arviotaan,

että siinä menisi muutama viikko tai pari kuukautta. Henkilö B:n mielestä jotkut saattavat tajuta systeemin hetikin tai muutamassa viikossa.

Henkilö C arvioi lapsioppilailla ajaksi kahdesta kuukaudesta eteenpäin. Hän kertoo myös itse oppineensa nuotit puolessa vuodessa. Lisäksi hän pohtii, mitkä kaikki asiat vaikuttavat lapsen nuotinluvun oppimiseen ja oppimisen nopeuteen. Oppimiseen ja sen nopeuteen vaikuttavat hänen mukaansa se, onko oppilas soittanut jo muita instrumentteja, onko oppilaalla motivaatiota, haluaako hän oppia soittamaan pianoa tai onko hänellä esimerkiksi sisko, joka soittaa hirveän hyvin.

Ja sit toinen on se, että jos on oppimisvaikeuksia, niin se hidastaa sitä oppimisprosessia ja sen huomaa just siitä, että se on hitaampaa se oppiminen ja vaatii hirveästi toistoa. -- sit se riippuu paljon siitä, että miten sä opettajana tuot niitä nuotteja. Miten sä opetat niitä? Käytätkö sä tällaisia havainnollisia välineitä? Jos sä käytät, niin se oppiminen on nopeampaa.

Henkilö D arvioi ajaksi kuukaudesta tai kahdesta yli vuoteen, puoleentoista vuoteen. Hän mainitsee myös, että sillä ei ole oikeastaan rajaa, kuinka kauan siinä voi mennä. Hän myös arvioi, mitkä asiat vaikuttavat hidastavasti oppimiseen ja sen nopeuteen: jos oppilas ei pysty keskittymään, jos oppiminen on vaikeata tai ei halua oppia. Tällaisessa tapauksessa oppilas ei välttämättä osaa vuodeenkaan päästä nuotteja. Jos oppilas ei opi nuotteja, niin sitten voidaan opetella soittamaan korvakuulolta, eli tehdään sellaisia asioita, että lapsi pääsee musisoimaan. Nuotinlukuun voidaan palata sitten taas vuoden tai puolentoista vuoden päästä. Jollekin toiselle lapselle taas nuotinlukutaito voi tulla ilman mitään vaikeuksia. Henkilö D pohtii:

Että kun sitä voi niin monella tapaa oppia ja niin monenlaisia asioita. -- Mutta siinä on enemmän kyse siitä, että mikä sen nuotinluvun paikka täs koko kokonaisuudessa on. -- Just tää, että siellä on erinäköistä. Riippuu hirveästi siitä, että onko se esim. oppinut lukemaan ja miten on oppinut lukemaan. Sitten on oppimishäiriöitä tietenkin monenlaisia.

Kysyin myös, onko musiikkileikkikoululla vaikutusta nuotinluvun oppimiseen ajallisesti tai laadullisesti. Henkilö A ei ole huomannut eroa. Henkilö B:n on vaikea vastata tähän kysymykseen, koska hänellä ei ole sellaisia oppilaita, jotka tulevat suoraan musiikkileikkikoulusta. Henkilö C:n mielestä se nopeuttaa oppimista. Rytmiminimet ovat tuttuja. Sekin auttaa.

Henkilö D:n mielestä musiikkileikkikoululla on ehdottomasti vaikutusta:

Siis se on vaan just se, että nää tamit ja titit ja tiritirit on ilmiöinä tuttuja. Niin se on älyttömän suuri etu. -- sitä paitsi, ne ovat useasti lapsia, jotka rakastavat musiikkia ja jotenkin joilla on siihen jo -- lämmin suhde. Se oppimisen halu on useasti suurempi. Mun mielestä se on ihan selvä, että se tukee -- melkein ratkaisevalla tavalla sitä hommaa. Ja sitten tota kaikki mikä liittyy, niin kun soittotunnilla ollaan tietty yksin, mutta että joku semmoinen, että ollaan sen musiikin ääressä rauhassa ja tehdään jotakin asiaa, niin siinä on kyllä monta hyvää etua.

4.9 Nuotinluvussa havaittuja ongelmia oppilailla

Henkilö A mainitsee yleisiksi ongelmiksi seuraavat: oktaavialat, apuviivat, nuottien ja taukojen kestot sekä rytmin. Hän sanoo näiden ongelmien olevan ihan jokapäiväisiä opetustyössä.

-- jos siellä on ensin titejä ja sitten taata, niin ne taat menee yleensä samalla tempolla kuin ne titit. Ti-ti-ti-ti, taa-taa-taa-taa. Hän ei huomaa sitä, että titititi taa taa taa taa. Sinne mahtuukin tiettenkin kaksi kahdeksasosaa per yksi neljäsosa. -- Ja sitten se heijastuu ihan suoraan soittoon tämä nuotinluvun ongelma.

Henkilö B mainitsee lukihäiriön. Hän kertoo, että sitä on joskus vaikeata huomata. Hänestä opettaja voi kysyä asiasta ihan suoraan, lukihäiriössä ei ole mitään hävettävää. Nuotit saattavat ikään kuin seilata nuottiviivaston välissä. Opettajan on hyvä tietää lukihäiriöstä.

Henkilö C mainitsee oppimisessa ilmenevät motoriset tai näölliset ongelmat jos oppilas ei hahmota nuottiviivastoa. Hän korostaa myös, että oppilaalla voi olla ongelmia nuotinluvussa, vaikka hänellä ei oppimisvaikeuksia olisikaan. Hän kertoo: "-- Mutta esimerkiksi, ettei löydä

nuotteja viivastolta. Jos kysyy, että missä a-sävel asuu tässä viivastossa, niin ei oo välttämättä vielä sisäistänyt, tai saatikka sitten koskettimistolla.”

Sit voi olla se motorinen puoli, että on hirveen jäykkä se käsi. Eli tavallaan se hankaloittaa sitä soittamista. Että vaikka se tuntisi nuotit, mutta sormet eivät toimi. Se on myös treenauskysymys, mutta se voi olla myös tällöinen oppimisvaikeuskysymyksenkin, että yleensä oppimisvaikeudet esiintyvät yhdessä. Voi olla tää näkö- ja motorinen puoli yhdessä. -- Sit voi olla silleen, että nuotit -- värisee viivastolla, se voi olla myös, että tarvitsee lasit tai sit on vaan näitä oppimishäiriöitä.

Myös Henkilö D mainitsee lukihäiriön. Lukihäiriö peittyi hänen mukaansa helposti kaikenikäiseen, eli jos oppilas ei ymmärrä asiaa, niin hän saattaa arvailla, keksiä tekosyitä tai yrittää vältellä asiaa. Opettajalle voi olla todella vaikeaa saada tietää, mistä on kyse.

Mulla oli sellainen kakkosluokkalainen, joka ei vielä toisella luokalla osannut edes lukea kirjaimia. Niin --, eihän sitten, jos siinä oltaisiin--, siinä oli joku niin voimakas lukihäiriö. Lukihäiriö on varmaan yksi, et senkin tunnistaminen on ihan tosi vaikeata, mutta että...

Mutta voi olla joku semmoinen, että on joku sellainen katse-ymmärtämis-hahmottamisongelma, et ne ei vaan--. Et ne hyppii missä sattuu ne pallerot, et sit se kannattaa mieluummin musta kiertää kuin yrittää päästä läpi.

Henkilö D mainitsee myös keskittymisvaikeudet. Jos oppilaalla on hirveän hyvä korva, niin hän oppii nopeasti. Mutta silläkin voi olla kääntöpuolensa: ”Sit kun se rupeaa nuotista lukemaan, niin puolet siitä nuotinluvusta on arvailua. Että sen sijaan, että se katsoisi, että missä se nuotti on, niin se muistelee, että se kappale meni suunnilleen näin.” Toisaalta, jos oppilas ei kuuntele ollenkaan, sekään ei ole hyvä: ”No sitten -- jos soittaa ja lukee nuoteista samalla ja käsi on esim. väärässä paikassa, niin sit, jos se ei kuuntele ollenkaan. Niin siitä ei oikein tuu mitään.”

Muita ongelmia, joita Henkilö D mainitsee, ovat syke, eri rytmiarvot ja niiden hahmottaminen. Sykkeen pitämisessä on koko ajan vaikeuksia. Sykettä voi olla hankala pitää muuttumattomana, kun nuottiarvot muuttuvat tai tulee erilaisia rytmikuvioita.

4.9.1 Ongelmien ilmeneminen eri vaiheissa

Henkilö A:n mukaan alkuvaiheessa ihan ensimmäisestä tunnista muutamiin tunteihin. Tai sitten puhutaan kuukausista, mutta sitä on hänestä vaikea sanoa. Hänen mielestään oppilaat tekevät myös huomaamattomuusvirheitä. Henkilö D: n mukaan jokaisessa vaiheessa on omat ongelmansa. Jokaisella lapsella on omat vahvuutensa ja heikkoutensa.

4.9.2 Ongelmien ratkaiseminen

Henkilö A käyttää valkotaulua, vihkoa ja kynää havainnollistamiseen. Hän toteaa: ”--siis mä oon sanonutkin sillä tavalla, että katsotaan niin monta kertaa, että se on -- selvää--.”

Puhuimme henkilön B kanssa tilanteesta, jossa oppilas ei osaa hahmottaa sitä mihin suuntaan se nuotti liikkuu. Onko se ylös vai alas? Tai onko se oikealle tai vasemmalle?

No, kyllä se tulee ihan sellaisella harjoittelulla. Tavallaan, että kun vaikka laitetaan kädet johonkin tiettyyn kohtaan, josta se lähtee se kuvio ja sitten huomataan, että se menee – ylöspäin. Jos peukku on tää eka sävel ja se seuraava menee ylöspäin, niin sen täytyy varmaankin olla tää kakkonen, jos se menee asteittaista. Mutta jos meneekin joka toisen yli, sit on ykkönen, kolmonen. Se on sellaista hidasta treeniä sitten vaan. Sä ikään kuin alat ehdollistaa sitä, että nyt toi liike tuohon suuntaan tässä nuotissa tarkoittaa sormissa tätä.

Henkilö C puhuu motorisesta jäykkyydestä: jos oppilaalla on motorista jäykkyyttä, niin maalarinharjoitus on hyvä. Toinen hyvä harjoitus on, että oppilas pudottaa käden rentona ja opettaja ottaa sen vastaan.

Pikkuoppilaille se on hyvä. Oppilaalle pitää saada jotenkin havainnollistettua se tunne, että mitä on rentous, jos on motorinen jäykkyys. Mutta se ei tuu sillä, että sä teet kerran tällaisen harjoituksen pianotunnilla oppilaalle. Pitää olla paljon toistoa ja harjoittelun pitää olla jatkuvaa, että pääsee siitä motorisesta jäykkyydestä eroon.

Henkilö C kertoo ratkaisusta oppimishäiriöissä, että se vaatii paljon toistoa.

Ja sit se vaatii just tätä, mistä mä aikaisemmin sanoin, monipuolista opettamista, et sä tuot niitä asioita eri tavalla, et sä tuot niitä lapsen maailmaan. Jos sillä on joku harrastus, niin yritä tuoda se tavallaan siihen soittamiseen.

Henkilö D: Eli rytmikuvioita pilkotaan kahteen osaan: "--Tulee tota soitettava pätkä, niin ensin taputtaa rytmin, sen jälkeen hakee soitettavat säveltasot, ilman rytmiä. Pitkinä ääminä. Ja sitten vasta yrittää niiden yhdistämistä." Ja perusstrategiana hänellä on se, että soitettavan musiikin nuotti on nuottitelineellä, käytettiin sitä tai ei. Että nuotti on jollakin tavalla läsnä.

5 POHDINTA

Kun lähdin tekemään tätä opinnäytetyötä, halusin tietää miten nuotinlukua voi opettaa ala- tai yläasteikäiselle oppilaalle, joka ei osaa vielä lukea nuotteja ja nuottien oppimisessa on vaikeuksia. Haastattelujen perusteella lukija saa mielestäni konkreettisia työkaluja nuotinluvun opetukseen pianonsoitossa ja samalla vastauksen tähän kysymykseen. Oli kiinnostavaa havaita, että opettajien vastaukset vaihtelivat jonkin verran. Jokaisella opettajalla on oma tapansa opettaa. Yhteneväisyyksiäkin kuitenkin löytyi. Uusia havainnollistamisen välineitä itselleni oli valkotaulu. Yllätyin myös siitä, kuinka vähän iPadiä hyödynnetään opetuksessa. Kiinnostavaa oli havaita, kuinka hyviä havainnollistamisen keinoja nuotinluvun opetukseen haastatteleillani opettajilla oli.

Rytmien kohdalla esiin tuli *tahtien täyttäminen ja rytmien sukupuoli*. Henkilö B korosti *ehdollistamista*. Henkilö D korosti, että musiikillinen ilmiö pitäisi ymmärtää nuottien takana, aivan kuten O'Brien (1974, 39) on myöskin todennut. Henkilö D:n mielestä rytmit pitäisi kokea ensin jollakin tavalla kokemuksellisesti. Havainnollistaminen on tässä hänen mielestään tärkeää. Havainnollistamisen keino tällä opettajalla oli *taputtaminen*. *Kaksiääninen asia voidaan jakaa* oppilaan ja opettaja kesken ja sitten osia voidaan vaihtaa.

Nuottien nimien opettamisessa yksi havainnollistamisen keino, joka tuli esiin, oli nimien tai eläinten keksiminen nuotin nimestä. Eli esimerkiksi C niin kuin Cecilia tai D niin kuin Daniel. Kun oppilas saa osallistua nimen keksimiseen, hän luultavasti muistaa nuotin nimen paremmin. Myös erilaiset *tarinat* auttavat oppilasta muistamaan nuottien nimet.

Kun nuotteja opetetaan, lähes kaikki opettajat vastasivat, että he saattavat kirjoittaa aluksi nuottien nimet nuottien päälle tai alle. Monet korostivat kuitenkin, että tästä kannattaa yrittää päästä nopeasti eroon. Henkilö A mainitsi, että seuraavassa vaiheessa hän merkitsee vain *alkuäänen*. Tai vain muutaman nuotinnimen.

Kaksi opettajaa mainitsi *laskemisen*, jonka avulla siis tunnistetaan nuotti viivastolla, jotta se voidaan soittaa koskettimistolla. Laskeminen on tuttu nuotinluvun oppimisen vaihe itsellenikin, muistan sen omasta lapsuudestani. Tämä vaihe on luultavasti hyvin yleinen monella nuotinluvun oppijalla. Henkilö D totesi, että vähän aikaa nuotinluku menee sillä tavalla.

Laskemisen apuna voivat toimia *muutama tarkka nuotin* paikka, jonka oppilas varmasti tietää. Henkilö D kutsui näitä säveliä tai nuotteja *kiintopisteiksi*, joista oppilas pystyy sitten laskemaan tietyn nuotin. Hänellä on niin sanottu *muistilista*, jonka hän opettaa oppilaalle. Ensinnäkin hän lähtee liikkeelle *nuottiavaimista* eli *ankkureista*: G-avain havainnollistaa g:n paikkaa ja F-avain f:n paikkaa. Hän opettaa keski-c:n (c1) lisäksi neljän sävelen tai nuotin paikan kummallakin avaimella: ne ovat G-avaimella: g1, c2, g2 ja c3. F-avaimella taas: f, c, suuri F ja suuri C. Oppilas oppii nämä hänen mukaansa melko nopeasti ulkoa.

Nuottien paikkoja viivastolla voi henkilön C mukaan havainnollistaa muun muassa *kerrostalo*-vertauksella. Oppilaan kanssa keksitään siis yhdessä jo aiemmin mainittu *tarina*. Myös nuottien paikkaa koskettimistolla voi henkilön C mukaan havainnollistaa *tarinoinnilla*.

Sävelkorkeuksien kohdalla kaksi opettajaa B ja D, toivat esille, että joskus oppilaiden on vaikea hahmottaa, mihin suuntaan nuotti liikkuu ja kumpaa suuntaa se tarkoittaa klaviatuurilla. Tähän voi henkilön D mukaan auttaa *kuuntelutehtävät*: oppilaan pitää tunnistaa, kumpi sävel on korkeampi tai matalampi. Henkilö B lähestyi asiaa *käden liikkeen* kautta. Henkilö C toi esiin *lintuosaston* ja *karhuosaston*. Näin lapselle havainnollistetaan taas lapsen kielellä korkeita ja matalia ääniä. Ja lapsen on ehkä helpompi näin muistaa, missä suunnassa korkeat tai matalat äänet sijaitsevat pianon koskettimistolla. Henkilö C korosti siis *satumaailmaa* ja *leikin* tärkeyttä. Hänestä opettajalla olisi hyvä olla *työkalupakki*, jolla hän tarkoittaa erilaisia havainnollistavia tarinoita, koska samat vertauskuvat eivät toimi välttämättä kaikille.

Kaksi opettajaa havainnollisti oktaavialoja lapsille yksinkertaisella keinolla, eli pyytämällä etsimään ja soittamaan esimerkiksi kaikki a:t klaviatuurilta. Henkilön D mukaan, samoin kuin rytmiä, myös perussykettä pystyy havainnollistamaan lapselle *liikkeen* kautta. Sekä henkilö B, että D mainitsivat *kävelyn musiikin tahdissa*. Rytmiä voi henkilön C mukaan myös *naputtaa* kevyesti tai käyttää vaikka sheikkeriä, kuten henkilö A. Myös henkilön B mainitsema *yhdessä soittaminen* auttaa sykkeen pitämisessä.

Yleisesti ottaen voi sanoa, että havainnollistaminen osoittautui vielä tärkeämmäksi nuotinluvun opetuksessa, kuin olin osannut ajatella. Ja sitä pystyy tekemään monella eri tavalla.

Haastatteluista kävi ilmi, että nuotinluvun opetukseen käytetään melko paljon aikaa pianotunneilla ainakin oppimisen alkuvaiheessa. Mutta on huomattava, että usein opetus on integroitu muuhun opetukseen. Jos puhutaan pienistä oppilaista, niin ajankäyttö vaihteli koko tunnista puoleen tunnin kestosta. Myöhemmässä vaiheessa määrä väheni esimerkiksi henkilö D:llä 10-20 %:iin tunnin kestosta.

Haastattelemani opettajat teettävät kaikki vähän erilaisia nuotinlukuharjoituksia. Henkilö A kyselee nuottien nimiä G- ja F-avaimella oppilaan tason mukaan. Tämän jälkeen oppilas soittaa sävelen pianolla. Henkilöt B ja D tekevät *prima vista*-tehtäviä ja henkilö B kertoi tekevänsä niitä oppilaan tason mukaan. Henkilö D piirtää lisäksi nuotteja oppilaan vihkoon ja antaa myös oppilaalle tehtäväksi piirtää itse nuotteja kotona. Lukutunti-kirjasta myös soitetaan joku tehtävä joka tunti pienimpien kanssa. Näin saavutetaan *perusnuotinluku*. Tämä käsite esiintyi myös henkilön C haastattelussa. Henkilö D:n mielestä parhaita läksykappaleita ovat sellaiset, joissa on oppilaalle tuttu melodia. Henkilö C:llä oli tapana antaa pieniä teorialehtäviä.

Nuottien automaattisen lukemisen merkkejä oppilailla olivat seuraavat: ajankäytön väheneminen, prima vistan parempi sujuminen, sormet alkavat liikkua koskettimistolla itsenäisesti, nuottia luetaan kauempaa, hahmotetaan isompia kokonaisuuksia kerralla, oppilas ei tarvitse mitään

apukeinoja ja kotona oppiminen tehostuu. Näistä merkeistä opettaja voi huomata, että oppilas on edistynyt nuotinluvussa.

Mielenkiintoinen kysymys oli, kauanko alkeistason nuotinlukutaidon oppimiseen menee? Tähän tuli hiukan erilaisia vastauksia. Ääripäät vastauksissa olivat, että joku oppilas voi hoksata asian heti ja jollain toisella oppimisessa ei ole ajallista ylärajaa, eli hän ei opi nuotteja koskaan. Muut vastaukset vaihtelivat muutamasta viikosta kolmeen vuoteen. Tässä korostettiin, että tämä riippuu usein oppilaasta. Nuotinlukutaidon oppimisen prosessi voi siis viedä aikaa. Opettajalta vaaditaan kärsivällisyyttä.

Kysyin myös ongelmista, joita nuotinlukutaidon oppimisen prosessissa voi tulla. Seuraavien ongelmien kanssa henkilö A painii joka päivä opetustyössä: oktaavialet, apuviivat, nuottien ja taukojen kestot sekä rytmi. Henkilö B mainitsee lukihäiriön. Henkilö C tuo esiin motoriset ja näölliset ongelmat. Muita ongelmia, joita mainittiin, olivat: keskittymisvaikeudet, liian hyvä soittamaan korvakuulolta, mistä seuraa *arvailu*, tai jos oppilas ei kuuntele yhtään, mitä hän soittaa, niin sekään ei ole hyvä. Muita ongelmia olivat lisäksi syke, rytmiarvot ja niiden hahmottaminen.

Ongelmien ratkaisuna opettajat olivat käyttäneet seuraavia: havainnollistaminen valkotaulun, vihon ja kynän avulla. Motoriseen jäykkyyteen rentoutusharjoituksia. Oppimishäiriöt vaativat paljon *toistoa*. Rytmien hahmottamisessa auttaa rytmikuvioiden pilkkominen. Haastatteluissa tuli myös esille, että on tärkeää, että opettaja tarjoaa opittavaa eri aisteille. On tärkeää huomioida erilaiset oppijat.

Minua kiinnosti myös erityisesti se, seuraako nuotinlukutaidon oppimisen prosessi Fitts'in (1965/1990, 284-287) taitojen oppimisen prosessin vaiheita. Mielestäni haastatteluaineiston perusteella Fitts'in käyttämä jaottelu kognitiiviseen, kiinnittämisen- ja automaatiovaiheeseen sopii hyvin nuotinlukutaidon oppimisen prosessin tarkasteluun. Se auttaa hahmottamaan, missä vaiheessa nuotinlukutaidon oppimisen prosessia oppilas milläkin hetkellä on.

Kognitiivisessa vaiheessa tulee paljon tietoa, joka oppilaan pitäisi omaksua. Kiinnittämisvaiheessa tarvitaan harjoittelua, jotta saavutetaan automaatio. Harjoittelulla nuotinlukua saadaan sujuvammaksi. Ja juuri tuohon harjoitteluun voi mennä aikaa. Opettajan tehtävä on auttaa oppilasta siirtymään vaiheesta toiseen. Lopulta nuotinluku automatisoituu ja syntyy nuotinlukutaito.

Mielestäni tätä aikakysymystä olisi hyvä tutkia jatkossakin. Voitaisiin tutkia vähän suurempaa joukkoa oppilaita ja seurata, kuinka kauan heillä menee esimerkiksi alkeistason nuotinlukutaidon saavuttamisessa. Myös nuotinluvun pienempien osavaiheiden ajallinen kesto olisi mielenkiintoinen tutkimuskohde. Jos opettajalla olisi enemmän tietoa nuotinlukutaidon oppimisen prosessin ajallisesta kestosta, niin hän pystyisi seuraamaan paremmin oppilaan kehitystä.

LÄHTEET

Ahonen, T. & Aro, T. (Toim.) 2001. Oppimisvaikeudet. Kuntoutus ja opetus yksilöllisen kehityksen tukena. ATENA Kustannus. Juva: WS Bookwell.

Aro, M. 2001. Näkökulmia lukemisvaikeuksien kuntoutukseen. Kirjassa Ahonen, T. & Aro, T. (Toim.) 2001. Oppimisvaikeudet. Kuntoutus ja opetus yksilöllisen kehityksen tukena. ATENA Kustannus. Juva: WS Bookwell.

Brodin, G. 1985. Musiikkisanakirja. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Fitts, P. 1990. Factors in complex skill training. In Venturo, M. (Ed.): Selected readings in human factors (pp.275-295). Santa Monica, CA: Human Factors Society. Viitattu teoksessa Salakari, H. 2007. Taitojen opetus. Eduskills Consulting, 2007. Saarijärvi: Saarijärven Offset.

Hasu, J. 2010. Mä en ymmärtäny niitä pallukoita: lukihäiriö pianonsoiton opiskelussa. Pro gradu-tutkielma. Musiikkikasvatus. Jyväskylän yliopisto.

Johansson, T. & Syrjäjä, H. 1983. Pianoaapinen. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki. Keuruu: Otava.

Marila, L. 2009. Valloita viivasto, kesytä nuotit: näkökulmia nuotinluvun opettamiseen. Opinnäytetyö. Lahden Ammattikorkeakoulu.

O'Brien, J.P. 1974. Teach the Principles of Notation, Not Just the Symbols. Music Educators Journal. Vol. 60, No. 9 (May 1974), pp.38-42.

Paavilainen, P. 2015. Psykologian tutkimustyöopas. Edita Publishing. Keuruu: Otava.

Salakari, H. 2007. Taitojen opetus. Eduskills Consulting. Saarijärvi: Saarijärven Offset.

Savolainen, H.-L. 2011. Lapsenmielinen alkeispiano-opetus. Kolmen pianopedagogin mietteitä ja käytännön harjoituksia. Seminaarityö.

Tampereen yliopisto, 2012. Loppuytö. Sibelius-Akatemia. Pianomusiikin osasto. 2012.

Vainio, M. 2014. "Soitetaan noin niin kuin quasi". Nuotinluvun ja primavistan opettamisesta pianonsoitossa. Opinnäytetyö. Savonia-ammattikorkeakoulu.

Vuori, M. 1991. Prima vista soitto visuaalisena ongelmana. Lasten nuotinlukutaidon tarkastelua pianonsoiton alkeistasolla. Licensiaatin työ, Sibelius-Akatemia. Musiikin tutkimuslaitoksen julkaisusarja, nro 8. Musiikin tutkimuslaitos. Helsinki: Yliopistopaino.

Zeranska-Gebert, G. & Lampinen, T. 2002. Parlando Musiikkisanakirja. Helsinki: Yliopistopaino.

LIITTEET

Haastattelukaavake pianonsoitonopettajille:

Kysymykset on jaoteltu Fitts'in taitojen oppimisen prosessin mukaan. Tätä kolmen vaiheen jaottelua Hannu Salakari on esitellyt kirjassaan Taitojen opetus, 2007, sivulla 25. Sovellan tätä jaottelua nuotinluvun oppimisen prosessiin.

Taustakysymyksiä:

1. Missä opetat? Kuinka kauan olet opettanut?
2. Haastateltavan koulutus, sukupuoli ja ikä.
3. Käytätkö jotain pianokoulua? Jos käytät, niin mitä?
4. Käytätkö jotain opetusmetodia? Jos käytät, niin mitä?

Kognitiivinen vaihe:

5. Miten havainnollistat seuraavia asioita opettaessasi nuotinlukua?

Rytmit, nuottien nimet, nuottien aktiivinen tunnistaminen, nuottien paikka viivastolla, nuottien soittaminen oikeasta kohdasta pianolla, sävelkorkeudet, oktaavialat, perussyke.

6. Kuinka paljon aikaa käytät pianotunnista nuotinluvun opetukseen?

Kiinnittämisvaihe:

7. Millaisia nuotinlukuharjoituksia teet soittotunnilla oppilaan kanssa?

8. Mitä välineitä käytät hyväksi pianotunnilla opetuksessa nuotinluvun opettamisessa? Esim. nuottivihko ja kynä, pianoaapinen, nuotinluvun oppimateriaali, nuottikartta, nuotinlukupelit, iPad tai muu tekninen väline?

9. Käytätkö nuotinluvun opetuksessa hyväksi iPadia? Jos käytät, niin miten?

10. Tunnetko ja käytätkö ohjelmia BlockPiano tai Musiclock?

Automaatiovaihe:

11. Mistä huomaat, että oppilas alkaa lukea nuotteja automaattisesti?

12. Kuinka kauan oppilaalla yleensä menee sujuvan alkeistason nuotinlukutaidon saavuttamisessa? Laura Marila määrittelee sujuvan alkeistason nuotinluvun opinnäytetyössään ”Valloita viivasto, kesytä nuotit: näkökulmia nuotinluvun opettamiseen” sivulla 23 sellaiseksi, että oppilas soittaa 4/4-tahtilajissa yhdellä tai kahdella kädellä prima vista sykkeessä ja virheettömästi neljäsosanuotteja, joissa on ainakin 3 eri sävelkorkeutta.

Muita kysymyksiä:

13. Mitä ongelmia olet havainnut oppilailla nuotinluvussa?

14. Missä nuotinluvun oppimisen vaiheessa ongelmat ilmenevät?

15. Miten olet ratkaissut näitä ongelmia?

16. Oppivatko musiikkileikkikoulun käyneet lapset kokemuksesi mukaan paremmin tai nopeammin lukemaan nuotteja kuin lapset, jotka eivät ole käyneet musiikkileikkikoulua?